



1(45)

1994 m. sausis-kovas



JAU
DVIDEŠIMTĄ
PAVASARĮ
GANDRAI
AUGINS
JAUNIKLIUS
AUKŠTAITIJOS
NACIONALI-
NIAME
PARKE



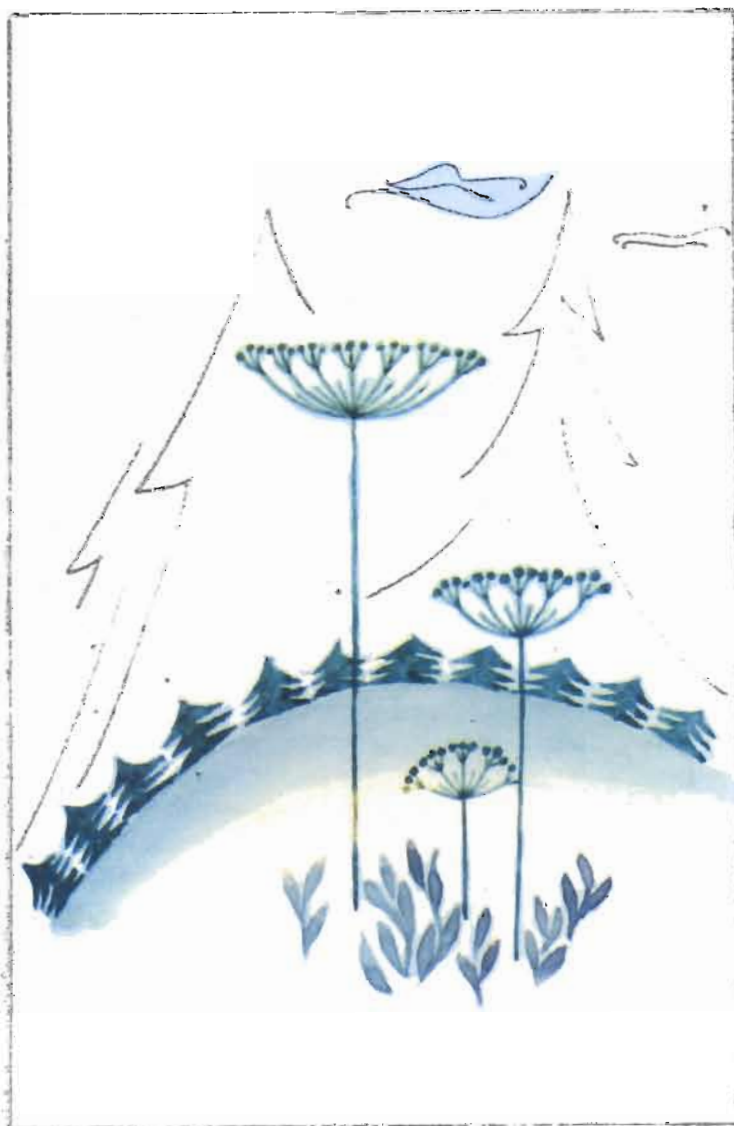
*Metai - tarytum žirniai - pabiro po žemę
Vaikai - lyg pupos - žirnius tuos skina ir skina.
Tik eglės padangę, lyg prieš tūkstantį metų - remia.
Tik drebulės švokščia ir noksta pievoje kmynas.*

*Ežerai Aukštaitijoje - lyg prieš tūkstantį metų - vilnija.
Ir nendrės siūruoja. Ir žvejas ešerį gaudo.
Lyg prieš tūkstantį metų - negarsiai ir skalsiai lyja.
Lyg prieš tūkstantį metų - liejasi lietūs į gruntą.*

*Daug patyrėme gero. Ir blogo šiek tiek patyrėme.
Įpusėję gyvenimo kelią, ėmėme tyliai mąstyti.
Iš jaunatviškų skeptikų pamažu pasidarėme lyrikais.
Iš tokių didelių - tokie eiliniai; mažyčiai,
Net juokas ima.*

*Vis dažniau sapnuojame tai, kas buvo prieš
tūkstantį metų.
O šitie ir keliai, ir darbai - lyg didžiulis
bepalvis blynas.
Bet iš kur ta šviesa? Iš kur tas kvėpėjimas
kmynų ir mėtų?
Nematytas žydėjimas mėlyno lino palijus?..*

P. PANAVAS





	psl.	
Direktoriaus K. KULIEŠIAUS sveikinimas	4	
LAIKO DULKES NUBRAUKUS...	5 — 6	ANP priešistorė ...ir trumpai iš metraščio
KALBA ŽEMĖS VALDYTOJAI	7	Utenos rajono valdytojas A. DEMENIS Ignalinos rajono valdytojas B. ROPĖ Švenčionių rajono valdytojas K. TRAPIKAS
D. SAVICKAITĖ. Lyg ir apie Bronių	8	
V. ŠAKALYS. Ateityje norėčiau...	9	
B. KAZLAS. Vingiuotas idėjų kelias	10 — 11	
I. ČEPONIENĖ. Iš praeities	12	
J. GABRUSENIENĖ. Privatizacija parke	13	
A. UMBRAŽIŪNAS. Patikėkit trisdešimt metų čia išdirbusio žodžiu	13 — 14	
P. BILKIO fotoreportažas	16 — 17	
L. BUKAŪSKIENĖ. Kultūros paveldo inspekcija informuoja	19	
VOLUNGĖ	20 — 21	I. ŠALTIENĖ. Profesoriaus žodis L. BRAZAUSKAITĖ. Ar tai jau vakaras? Neišduokime medžių R. ČIALUTKAITĖ. Simonui Daukantui L. RAŽINSKAITĖ. Mes
V. DANILEVIČIUS. Jubiliejaus proga ne tik apie medžioklę	22	
RETAI MATOMI	23 — 24	B. ŠABLEVIČIUS. Liūdnos apuoko akys Karvelis uldukas - vanago kaimynas
BROLIO PRANCIŠKAUS PASTOGĖJE	25 — 27	G. MACKONIS. Apie Tėvynę, žmogų, tikėjimą O milžinai jiems aukėjo...
VERTA ŽINOTI	28 — 31	Leiskite lapui pasenti Šventinė vakarienė parko jubiliejui pažymėti su pagiriamuoju žodžiu grikiui Kad norai išsipildytų...

MIELI SKAITYTOJAI,

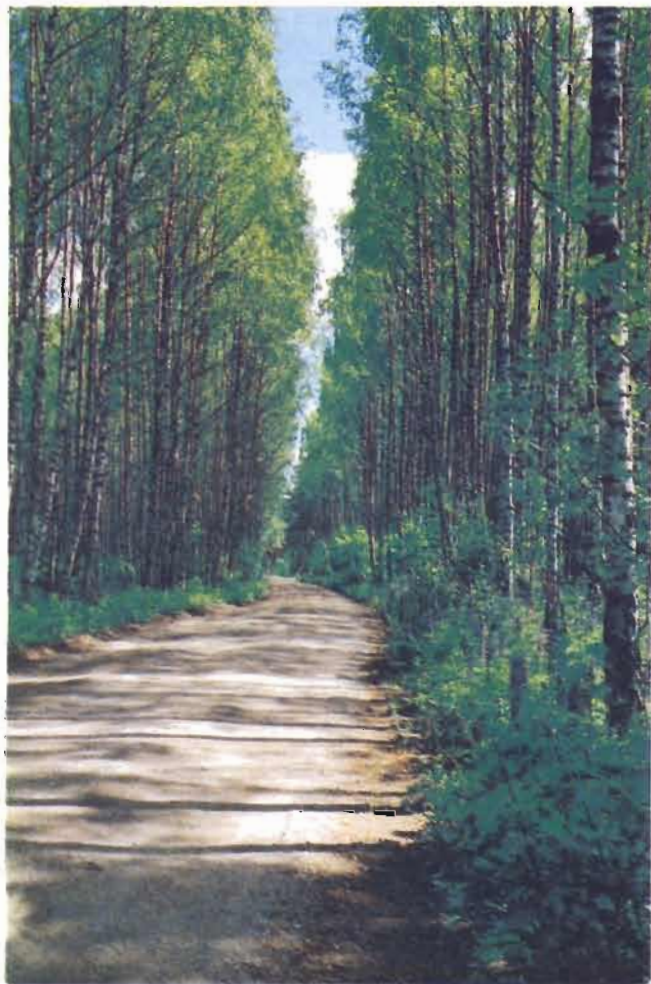
Džiaugiuosi kartu su Jumis sutikdamas Aukštaitijos nacionalinio parko dvidešimtmetį.

Spalvingas buvo parko kelias. Kartu su jumis dėkoju visiems, prisidėjusiems prie jo įkūrimo - ypač amžiną atilsį profesoriui Č. Kudabai. Lietuvoje keitėsi valdžios, nuotaikos, o parkas liko. Augo medžiai, sruvo upe-liukai, jauniklius augino

paukščiai ir žvėrys. Keitėsi parko veidas, gausėjo lankytojų, daugėjo rūpesčių. Būtų gražu, kad nepaisydami vis išskylančių sunkumų, patirties stokos pasiektume parko įkūrėjų svajonę, besiremiančią užsienio nacionalinių parkų patirtimi - tai yra, kad viskas, kas yra parke, ir turi priklausyti parkui. Tačiau visada bederinant instrumentą tenka pasiklausyti kakofonijos... Tikėkimės, kad ateity neužgrius nesėkmės, ir šiandien iš visos širdies linkiu gero parkui norintiems - nenuleiskime rankų, dirbkime kartu, puoselėkime šį nuostabų, pirmąjį Lietuvos nacionalinį parką.

Daugelis mūsų čia pradėjome dirbti daug vėliau, todėl ypač noriu padėkoti kolegoms jį pradėjusiems ir puoselėjantiems iki šių dienų - V. Šakaliui, B. Šablevičiui, J. Čeponienei, B. Kazlui, I. Čeponienei, gausybei kitų geros širdies ir darbščių žmonių. Visiems dirbantiems ir gyvenantiems parke - geros sveikatos, sėkmės, darnos, visiems atsilankantiems - gero poilsio, daug įspūdžių.

ANP direktorius
K. KULIEŠIUS



ANP priešistorė

1986 m. LTSR Ministrų taryba įpareigojo Gamtos apsaugos komitetą, Kultūros ministeriją, Žemės ūkio ministeriją ir Valstybinį statybos reikalų komitetą nustatyti šiaurričių Lietuvoje projektuojamo nacionalinio parko (toliau NP) ribas. Valstybinis statybos reikalų komitetas buvo įpareigotas Gamtos apsaugos komiteto užsakymu paruošti NP planavimo ir sutvarkymo schemą. Tai buvo pirmasis oficialus dokumentas apie NP steigimą Lietuvoje.

Gamtos apsaugos komitetas preliminariniams NP riboms nustatyti sudarė komisiją, į kurią pakvietė atstovus iš Kultūros, Žemės ūkio, Miškų ūkio ir miško pramonės, Melioracijos ir vandens ūkio ministerijų, Valstybinio statybos reikalų komiteto, Ignalinos, Švenčionių, Utenos vykdomųjų komitetų, Lietuvos respublikinės ekskursijų tarybos. Komisijai talkino daugelio mokslo sričių specialistai. Buvo vieningai nuspręsta būsimojo NP branduoliu laikyti Ignalinos landšaftinį draustinį, prie jo prijungti gretimą Ažvinių botaninio-zoologinio draustinio plotus bei Utenio ir Utenyškio ežerų apylinkes iš šiaurės pusės ir Kaltanėnų apylinkes su Žeimenų ežeru pietinėje dalyje. Parko ribas tikslino ir optimizavo Lietuvos statybos ir architektūros mokslinio tyrimo institutas, kuriam Valstybinis statybos reikalų komitetas buvo pavedęs ruošti NP planavimo schemą. LTSR Ministrų taryba 1969 m. komisijos siūlytomis preliminariniams NP riboms pritarė.

Žemių naudotojai pareiškė pageidavimą, kad parko riba neskaidytų jų padalinių (ūkių, girininkijų). Taigi į NP teritoriją pakliuvo ir gamtinių bei estetinių požiūriu mažiau vertingų plotų. Buvo įvairių pasiūlymų parko administravimo klausimais, galvota apie didesnę jo plotą. Bet jie nesulaukė teigiamo visų vertinimo.

LAIKO DULKES NUBRAUKUS

Pagaliau buvo nuspręsta NP žemes palikti ankstesniems jų naudotojams, o kolūkių, miškų, žuvininkystės ūkių veiklą specializuoti atsižvelgiant į parko interesus ir vystyti pagal bendrą planą. Ministerijos, žinybos ir organizacijos, kurių veikla susijusi su NP teritorija, metiniuose ir perspektyviniuose planuose privalo numatyti materialinius išteklius ir skirti lėšų savo ūkiams ir įmonėms, taip pat kitiems čia esantiems objektams tvarkyti. NP tvarkymo darbams vadovauja Gamtos apsaugos komitetas, jis kontroliuoja ir koordinuoja parko teritorijoje esančių ūkių ir įmonių veiklą.

Buvo siūlomi keli NP pavadinimai. Parką iš pradžių siūlyta vadinti Ginučių NP - šis kaimas yra NP centre, o ir Ignalinos landšaftinis draustinis dažnai buvo vadinamas Ginučių draustiniu, be to, tai gražus lietuviškas vietovardis. Lietuvos statybos ir architektūros mokslinio tyrimo institute jau brendo mintis parengti platesnę NP steigimo Lietuvoje programą. Todėl tikslinga būtų šį parką pavadinti Aukštaitijos NP. Vis dėlto, atsižvelgus į pirmojo mūsų NP respublikinę svarbą, jis pavadintas LTSR NP. Kitų parkų įkūrimo atveju paliktas rezervinis pavadinimas - Aukštaitijos.

LTSR NP planavimo schemą, paruoštą Lietuvos statybos ir architektūros mokslinio tyrimo institute, 1974 m. kovo 29 d. aprobavo LTSR Ministrų taryba. Ministerijos ir žinybos, atliekančios NP teritorijoje projektavimo ir statybos darbus, privalo vadovautis šio parko planavimo schema. Kartu buvo patvirtintos NP ribos ir nuostatai. Kad būtų lengviau palaikyti reikiamus santykius tarp atskirų žinybų, patvirtinta tarpžinybinė mokslinė techninė taryba, kuri koordinuoja veiklą ir gamtos apsaugos komitetui teikia pasiūlymus parko klausimais.

... ir trumpai iš metraščio

1974 m. - Paruoštas pavyzdinis poilsia vietės projektas. Paruošta faunos apskaitos metodika. Atlikta saugomų augalų inventorizacija, kartografuotos jų augimvietės. Uždaryti ir sutvarkyti 8 karjerai. Inventorizuoti architektūros paminklai.

1975 m. - Įrengtos 5 poilsia vietės turistams. Daug dirbama siekiant apsaugoti gražiausias NP vietas nuo turistų antplūdžio, vedama jų apskaita, organizuojami reidai. Pradėtas rinkti herbaras. Pateikti pasiūlymai faunos reguliavimui pagerinti. Trūksta transporto priemonių.

1976 m. - Paruošta 20 NP schemų-stendų poilsiautojams. 2000 egz. tiražu išleistas poilsiautojų elgesio taisyklės, turistiniai maršrutai NP. Įrengti dveji įvažiavimo vartai, daug poilsia vietų, sutvarkytas Briedžiakalnio kalnas. Organizuota pirmoji studentų talka. Pastatyti ženklai erozijos veikiamose zonose. Sudarytas augalų herbaro katalogas. Pradėta rinkti bitininkystės ekpozicija.

1977 m. - Taisoma ir tiesiama daug kelių, įrengtos naujos poilsia vietės. Organizuota respublikinė liaudies meistrų (drožėjų) kūrybinė stovykla. Lūšių pakrantę puošia keliolika ažuolinių skulptūrų. Įsigyta sodyba bitininkystės muziejui kurti, vykdomi tvarkymo darbai. Įrengta 10 šėrimo aikštelių žvėrimis, daug fėzdų ir inkilų paukščiams.

1978 m. - Padaugėjo gamtos pažeidimų, organizuota daug reidų poilsiautojų ir gamybininkų drausminimui. Įrengti įvažiavimo vartai.

1979 m. - Melioruotos aplinkinių ūkių žemės. Graveikėnų malūnas pritaikytas poilsia vietai. Sutvarkyta daug kelių. Įrengta pakankamai automobilių stovėjimo aikštelių, dalis jų - mokamos. Pradėjo veikti automobilių aptamavimo punktas Linkmenyje. Pastatytos paminklinės lentos prie kultūros

paminklų. Parengtas Šuminių kaimo regeneracijos projektas. Pradėtas ruošti turistų pasivaikščiojimo takas Palūšėje. Pagamintas NP ženklelis - 500 vnt. Pradėtas kurti mokomasis botanikos takas. Sumedžiota 17 briedžių. NP dirba 19 žmonių. NP lankėsi Estijos NP darbuotojai.

1980 m. - Paruoštas bukletas apie NP. Įrengta 20 ha šėrimo aikštelių žvėrimis. Įrengti 8 stacionarūs bareliai reikiems augalams auginti. Vedama gyvūnų, įtrauktų į Raudonąją knygą, apskaita. Priklausančiuose ūkiuose pažymėtos vandens apsauginės zonos. Uždrausta mineralinės ąšas barstyti ant užšalusios žemės, beico-granozanas NP miškuose nebenaudojamas. Išvalyta Vyžių pilkapių teritorija, likviduoti medienos sandėliai. Tarpžinybiniai pasitarimai ruošiami esant reikalui. Nušauti 29 briedžiai.

1981 m. - Parengtas Salų II kaimo regeneracijos projektas. Paruoštas priemonių planas paukščių apsaugai. Išleista monografija apie NP. Vykdyti landšaftiniai kirtimai skulptūrų tako teritorijoje. Įvestas mokestis apl. poilsia vietų. Įskastas tvenkinys prie bitininkystės muziejaus. Įrengta 20 ha šėrimo aikštelių žvėrimis, įrengtos trijų tipų 61 dirbtinė lizdavietė rečiau pasitaikančioms paukščiams. Sumedžiota 61 briedis. Pravešta 180 ekskursijų po parką. Parke dirbo 20 žmonių.

1982 m. - Detaizuota NP išplanavimo schema. Kolūkių ganyklose aptverti miško gojeliai. Tvarkoma daug NP kelių. Suprojektuoti maršrutiniai keliai miškininkystės ir žemdirbystės pasiekimams propaguoti. Tirtami retieji paukščiai ir augalai, taip pat plečiami ežerų žuvininkystės darbai. Sutvarkyta gamtos ir kultūros paminklų aplinka. Veikia 9 mokamos poilsia vietės. Skirtos medžiagos NP sodyboms remontuoti. Pastatyta vačių priepilauka.

Nukelta į 6 psl.

Atkelta iš 5 psl.

prie Lūšių ežero. Įruošta 10 dirbtinių lizdaviečių antims, įrengta 20 ha šėrimo aikštelių žvėrimams. Sumedžioti 105 briedžiai. Parke dirba 20 žmonių.

1983 m. - NP gavo mikroautobusą darbuotojams į darbą vežioti. Sutvarkytas administracinio pastato šildymas. Organizuota liaudies meistrų-pynėjų stovykla. Paruošta ir išleista spalvota NP schema, gairės. Pastatytas bareljefas prie IX-XII a. lietuvių gynybinės pilies Ginučių piliakalnyje. Įruošta 50 dirbtinių lizdaviečių paukščiams, 20 ha šėrimo aikštelių žvėrimams. Parengta ekspozicija apie parko tvarkymą, jo gamtos ir kultūros vertybes. Persikėlus dirbti į Meironis, padidėjo kadrų kaita. Parke dirbo 24 žmonės.

1984 m. - Išvalyta 50 ha ežerų pakrančių bei poilsiautojų užteršto miško. Atlikti detalūs rekreacinės digresijos tyrimai. Atliktas buferinės zonos rekreacinis vertinimas, parenkant vietas stovyklaviečių įrengimui. Pradėtas leisti dvi mėnesinis biuletenis "Nuo Ladakalnio". Atliktos 7 apskaitos nustatyti gyvūnijos gausumui. Surinkti ir suregistruoti duomenys apie retųjų floros ir faunos rūšių būklę. Pradėti didžiojo apuoko veisimo voljeruose darbai. Paruoštos rekomendacijos ir pakeidavimai 1985 m. miškotvarkai. Pateikti duomenys vaizdinės informacijos NP projektui paruošti. Užsakyta skulptūrų Lūšių pakrantėje ekspozicijos sutvarkymo projektas. Prie stambesnių gyvenviečių įruošti sąvartynai. Nutiesti požeminiai ryšiai ir radiofikacijos kabeliai į Šuminių, Vaišnoriskės, Salų kaimus. Apie retųjų paukščių perėjimo vietas paliktos 150 m pločio nekečiamos zonos. Įruošta 50 lizdaviečių retiesiems paukščiams. Sureguliuotas briedžių ir šernų tankumas. Parke dirbo 27 žmonės.

1985 m. - Ruošiamas zoologinio-botaninio profilio kabinetas. Pastatyta valčių prieplauka Šakarvos ežere. Pradėti miško verslų muziejiaus įrengimo darbai. Įruošta 50 inkilų įvairių rūšių antims, pelėdoms, 15 ha šėrimo aikštelių žvėrimams. Ruošiami bukletai apie botanikos taką ir bitininkystės muziejų. Surinktas ir sutvarkytas 150 rūšių herbaras. Vykdomi faunos ir floros retųjų rūšių registravimo darbai. Užsakyta Puziniškio kaimo sutvarkymo projektas. NP dirbo 27 žmonės.

1986 m. - Šernai pradėti gaudyti gaudyklėmis, siekiant sumažinti daromą žalą (sugauta 70). B. Šablevičius pradėjo naudoti retųjų paukščių priviliojimo į lizdus metodiką. Medžio baldų gamybai pradėtos naudoti staklės. Pravesta 10 floros ir faunos apskaitų. Įruoštas 41 lizdas plėšriesiems paukščiams ir juodiesiems gandrims, įkelti 85 inkilai antims, 96 pelėdoms. Plūduriuojančiose varžose užauginta 400 000 lydekų lervučių, mailius paleistas į ežerus. Organizacijos skiria transportą gamtos apsaugos reidams organizuoti. Surengtos 3 fotoparodos. Anketomis atlikti visuomenės nuomonės tyrimai poilsiavietėse. Rastos 4 retųjų augalų augimvietės. Baigiama įruošti botaninio-zoologinio profilio laboratorija. Pradėtas kurti žymių respublikos gamtininkų memorialinis kabinetas. Vykdo pirmoji bitininkų šventė Striekiuose.

1987 m. - Renkami eksponatai miško verslų muziejui, įrengta dervos vairo krosnis. Atnaujinta ekspozicija apie NP. Surinkta ir inkubuota 100 000 lydekų ikrų, paaugintas mailius suleistas į ežerus. Ežeruose apsigyveno ir 35 000 sidabrinio karoso metinukų ir 5000 lydekų šimmetinukų. Bitininkystės muziejuje paruošta medingųjų augalų ekspozicija lauke. Tikrinta gamybinių objektų apsauginių zonų būklė. Apmokamų paslaugų atlikta už 6673 rb. Įruošti 26 dirbtiniai lizdai plėšriesiems paukščiams. Registruojama retųjų rūšių floros būklė. Paruoštos 4 fotoparodos. Pradėti ekologinio monitoringo programos darbai. Pradėta tirti parko vabalų fauna. Paruošta ir pateikta LSAMTI pasiūlymai dėl keliauninkų priėmimo tvarkos. Ekspedicija rinko eksponatus miško verslų muziejui. Patikrinta Šiliniškių kalvagūbrio geomorfinio draustinio būklė. Atlikta visapusiška parko lankytojų apskaita. Praveistas konkursas gražiausiai sodybai išaiškinti.

1988 m. - 540 ha plote išplito pušynų kenkėjas - žvaigždėtasis pjūklelis. Jo naikinimui panaudojama šernų kaimenė. Įruošta 100 lizdaviečių, 30 inkilų šikšnosparniams. Veikė 3 fotoparodos. Sukurta vieninga vizualinė informacija. Vykdo respublikinė Bitininkų šventė. Bitininkystės muziejaus teritorijoje pastatyta profesorius J. Krikščiuo skulptūra. Darbuotojai vyko į Estijos NP. Parke dirba 31 žmogus.

1989 m. - Aktualus Kūrinių pelkės išlaikymo klausimas. Gražiausių sodybų konkurse nugalėjo A. Vaitkūnienė iš Kaltanėnų apyl., V. Vasiliauskas iš Linkmenų, M. Rukšėnas iš Ignalinos apyl.

1990 m. - Kurtas NP įstatymo projektas. Paruoštas turistinis leidinys "Aukštaitijos nacionalinis parkas". Suregistruoti neigiami ir teigiami pokyčiai, atsiradę NP teritorijoje 1974-1990 m. laikotarpiu. Paruoštas rankraštis knygai apie Raudonosios knygos gyvūnus. Paruoštas pirminis turistinės žirgų trasos projektas. Pakoreguota botanikos tako trasa - sutrumpinta iki 3 km. Registruojama retųjų augalų augimviečių būklė. Atlikta perinčių retųjų paukščių apskaita. Sukauptas katalogas apie retosios gyvūnijos rūšis.

Atrasta lig šiol nežinoma plačialapės klumpaitės stambi augimvietė.

1991 m. - Respublikinio konkurso tvarka išrinktas naujas direktorius - K. Kuliešius. Gauta 1528 tūkst. rb. pajamų. Įsigyta daug autotransporto priemonių, staklės stoglenčių gamybai, 3 aparatai vandens užterštumui matuoti. Kirtimai vykdyti 1111 ha plote: Miškų apsaugai įrengta 6,4 km naujų mineralizuotų juostų. Verslų atgaivinimui suremontuotas arklinis skiedrų drožimo aparatas. Remontuoti parko darbuotojų butai. Pastatyta pirtis bitininkystės muziejuje. Parką aplankė 20 000 turistų. NP ūkiniais padaliniais tapo turizmo įmonė "Palūšė" ir Vaišniūnų, Minčiagirės, Kaltanėnų ir Palūšės girininkijos. Žvėrių skaičius: briedžių - 40, elnių - 55, šernų - 136, stirnų - 241, kiaunių - 51, lapių - 70, audinių - 52, bebrų - 89, vilkų - 8. Vykdo 356 medžioklės, 2 parodomosios. Už šernų padarytą žalą parkas gyventojams išmokėjo 3394 rb. Medžiotojai klausėsi paskaitų "Medžiotojo mokykloje". 195 parko teritorijos gyventojams parkas sumokėjo žemės mokestį (4638 rb.), nemokamai suarė 49 ha žemės, sukultivavo 73 ha dirvų, nuplovė 24,5 ha pievų, malkos vežamos pirmiausia parko gyventojams, jiems parduota 1262 m medienos, išduota 204 vnt. nemokamų žvejybos leidimų. Duota medienos šeimaitės, Ignalinos ir Kačergiškės bažnyčioms, išdrožta skiedrų Dūkštelių koplyčiai apdengti. Įkurta ANP inspekcija. Mokslo skyrius paruošė 26 projektus ir pasiūlymus parko tvarkymo klausimais. Sudarytos kartografinės schemos retoms faunos rūšims. Sudarytas retųjų augalų foto albumas vietiniams naudojimui. Spaudai paruošti 3 bukletai. Pradėtas tirti natūralių pievų botaninis sąstatas. Surinkta medžiaga apie buvusius ir esamus kryžius senuosiuose kaimuose, užvesti atskirų kaimų aplankai. Surinkta medžiaga apie pokario rezistenciją parke ir apylinkėse. Vykdo daug kalendorinių švenčių. Ažvinčiuose dirbo NP organizuota kraštotyros ekspedicija. Pagaminti suvenyriniai atminimo medaliai. Lankėsi svečiai iš Vygrių NP (Lenkija). Antrajame Salų kaime vyksta jau treči metai čia dirbančio klotimo teatro spektakliai. Po 8-ų metų tremties į parką grįžo dirbti Senovinės bitininkystės muziejiaus įkūrėjas B. Kazlas. Dalyvauta Baltijos šalių NP asociacijos darbe. Laikraštis "Nuo Ladakalnio" pakeitė pavadinimą į "Ladakalnis" ir formatą. Pastatyti ir pašventinti kryžiai Ažvinčių kaime, Kirdeikiuose, Kaltanėnų kryžkelėje, koplytstulpis Meironyse. Parke dirbo: 45 moterys, 165 vyrai, 27 iš jų turi aukštąjį išsilavinimą, 29 - spec. vidurinį, 71 - vidurinį.

1992 m. - Surasta ir užregistruota 15 naujų retųjų augalų augimviečių. Tęsiama Raudonosios knygos augalų rūšių vegetacinės būklės monitoringo darbas, paukščių gausumo ir veisimosi sėkmės registravimas. 18 rūšių retieji paukščiai užregistruoti tuoktuvių ir lizdinio periodais. Surinktas gausus ANP molluskų formų rinkinys iš 98 vietų. Atliktos įvairios formos apskaitos. ANP žemėlapis papildytas mažesniais nei 5 ha ežerėliais. Paruoštas privatizuotųjų ežerų sąrašas. Kirtimai vyko 1911 ha. Apžiūrėti ir įvertinti sakinti medynai. Vykdo daug kalendorinių švenčių. Kaltanėnuose ir Minčioje dirbo kraštotyros ekspedicijos. Švęstos Strazdų ir Meironių kaimo šventės. Atstatytas ir pašventintas Šuminių kaimo kryžius, Jono-Nepomuko stogastulpis. Atidengta memorialinė lenta švietėjams Jonui ir Kazui Strazdams. Kaimo bažnyčiose lankėsi Kauno šv. Gertrūdės bažnyčios choras. Pagyvenusių žmonių šokių kolektyvai varžėsi dėl NP prizų. Bendradarbiauta su LTV. "Ladakalnis" pradėtas platinti Vilniuje, Kaune. Pradėta komplektuoti biblioteka ir archyvas, sudaryti katalogai, kartotekos.

1993 m. - ANP priimtas į Europos nacionalinių parkų federaciją. Dalyvauta Baltijos nacionalinių parkų asociacijos veikloje. Palaiko ryšius su Tarptautiniu informacijos centru apie parkus. Draustinių būklė patikrinta pagal visiemis draustiniams bendrą schemą. Atlikta retųjų rūšių augimviečių registracija. Atliktos žiemojančių vandens paukščių, kurtinių, teterinių ir vandens paukščių vasarą apskaitos. B. Šablevičius apsigynė disertaciją tema "Erelio žuvininko vystymasis, ekologija, elgsena ir apsaugos Lietuvoje strategija". Vykdo daug kalendorinių švenčių. Talkinta rengiant tarptautinę Ramuvos stovyklą Ginučiuose. Vykdo Trainiško kaimo šventę. Kaltanėnuose švęsta Miško diena. Suruoštas 1863 m. 130-ųjų sukilimo metinių paminėjimas Minčios kaime, Minčios malūne atidaryta ekspozicija, pastatytas stogastulpis. Susuktas filmukas apie parką. Palaikomi ryšiai su Tauragnų ir Kaltanėnų vidurinėmis mokyklomis. Surinkta informacija apie vietinius bitininkus. Senovinės bitininkystės muziejuje įrengtas pirtelės vidus, pastatytas avilys-kibitėlė, 4 ažuolai nuvežti skulptoriui R. Skarkai mitams apie bitės ir medaus kilmę įamžinti. Sukaupta vizualinė medžiaga (nuotraukos, skaidrės) apie parko gamtą, etnografinius kaimus, šventes, kraštovaizdį. Suruošta fotoparoda Ignalinos kultūros namuose. Fotografo P. Bilkio darbai buvo eksponuojami fotokonkurse Čikagoje ir užėmė II-a vietą. Pagaminta 15788-klė ktm medienos, realizuota 11801 ktm. Parke dirba 220 žmonių, jauniausias - V. Lukaševičius (žvejys), seniausias - J. Barkus (Minčiagirio girininkijos cigulys).

KALBA ŽEMĖS VALDYTOJAI



Ignalinos rajono valdytojas B. Ropė

Aukštaitijos nacionalinis parkas užima apie 7% rajono teritorijos. Šiandien tai švarus, gražus, malonus kampelis, nors... ne viskas taip gražu, kaip turėtų būti. Daugelis neišspręstų problemų neduoda ramybės. Aš manau, kad tie žmonės, kurie gyvena senuose kaimuose, ten ir turėtų gyventi, išlaikyti pastatus, saugoti aplinką, netrikdyti gyvosios gamtos gyvenimo. Parkas privalo tam padėti, žinoma, remiamas valstybės. Parkas - tai muziejus, todėl gal net ir uogą reiktų leisti ne bet kur nusiskinti. Gamtos tikrumas labiausiai ir traukia žmones. Todėl esu įsitikinęs, kad parkui ūkinė veikla tik kenkia. Aišku, kad gyventi reikia visiems, bet gal valstybė tegu grąžina mokesčius, sumokėtus už teisę ūkininkauti? Šiek tiek apie parko gamybą: reikia gontų stogui - parduokit statų mišką, tegu šeimininkas tvarkosi. Turizmą reiktų kontroliuoti, o ne organizuoti. Taip pat ūkinė ir mokslinė veikla neturėtų būti suplaktos. Ir vėl pabrėžiu - valstybė privalo išlaikyti šį objektą. O jeigu nepajėgia, reikia galvoti, kokią teritoriją pajėgtų išlaikyti. Dažnai tą sakome, bet Vilnius negirdi. Dar labai negerai, kad parko ribose yra keli teritoriniai vienetai. Manau, kad parko administracija dažniau turėtų tartis su vietine valdžia. Todėl tikslinga būtų sudaryti tarybą, kuri vadovautų parkui, koordinuotų jo veiklą.

Malonu, kad mūsų parkas yra pirmasis Lietuvoje, kad jam jau 20 metų. Blogas jis ar geras, bet išlaikytas kaip vientisas gamtos kampelis. Gera, kad yra tokia vieta, bet būtų dar geriau, kad ne našta būtų šitam kraštui, o nešėtų naudą ir įdomesnį gyvenimą. Tikiuosi, kad naujas leidinys, įkurtas visų aukštaitijos rajonų, ir kuriame daug vietos skirta parkui, padės įgyvendinti šią idėją. Parko žmonės nusipelnę būti laimingi!

Utenos rajono valdytojas A. Demenis

Tai, kad dalis rajono įeina į ANP teritoriją, sudaro daug problemų. Žmonės, gyvenantys šioje teritorijoje, savo problemas dažnai sprendžia Utenoje. Mums rūpi senieji valstybės saugomi kaimai, žmonių likimai, kelių tiesimas ir remontas. O gyventojai laukia naujojo įstatymo, bijo, kad šią teritoriją prijungs prie Ignalinos rajono. Taigi, kaip Krylovo pasakėčioje - kiekvienas savaip vąžį veža. Manau, kad reiktų dažniau susitikti, bendrai spręsti iškylančias problemas. Vertėtų pagalvoti ir apie savivaldybių sąjungą su parko atstovu, bet... laukiame įstatymo, kuris gal ką pakoreguos mūsų veikloje. Džiaugiamės, kad neseniai parko atstovas dalyvavo susitikime. Reikia kuo daugiau bendravimo ir naudingos veiklos, kad žmogui būtų gera šitoje žemėje, kad neskriaustume gamtos.



Švenčionių rajono valdytojas K. Trapikas

Labai džiaugiamės, kad mūsų rajonas turi Aukštaitijos nacionalinio parko kampą. Toks kraštas visiems reikalingas - tai mūsų praeities ir ateities turtas. Jį būtina išsaugoti ateities kartoms. Reikia stipriai ginti savo pozicijas. Grožiui sunaikinti daug laiko nereikia, o išsaugojimui teks skirti labai daug jėgų. Prisidedame prie visų reformų, smerkiame visas blogas užmačias. Norisi artimiau bendrauti su parko vadovybe. Į šeimininkus mes nepretenduojame, bet tobulinti ryšį būtina, ypač kai vyksta privatizacija.

Iš kairės į dešinę - V. Šakalys,
I. Čeponienė, B. Kazlas,
J. Čeponienė, B. Šablevičius

LYG IR APIE BRONIŲ



Šiandien parke dirba 220 žmonių, o pradžių pradžioje tik vienas. Dar beformuojant jį J. Bužinskas vadinosi jo inžinieriumi. Antrasis parko darbuotojas buvo V. Šakalys - direktorius. Jo darbo stažas čia skaičiuojamas nuo 1974 m. birželio 1 d. Liepos mėnesį darbą pradėjo ir du jaunesnieji moksliniai bendradarbiai - I. Čeponienė, B. Kazlas. Tik po trejeto metų atsirado dar trys - T. Patiejūnas, B. Šablevičius, J. Čeponienė. Dešimčiai metų parką buvo palikusi I. Čeponienė. Dabar ji vėl čia. 1991 m: po aštuonerių metų tremties grįžo ir B. Kazlas. Visą tą laiką, kaip pats sakosi, buvo "politiškai" netinkantis. Vadinasi, B. Šablevičius antrasis pagal išdirbtus metus parke (po V. Šakalio). V. Šakalys apie save sutiko papasakoti pats, o apie kuklų Bronių šiek tiek mūsų informacijos.

Kaip pats sakosi, - sunki vaikystė, marga jaunystė. ANP jo trečioji ir, manęs, paskutinė darbovietė. "Ejau į parką po visu buvusiu gyvenimu raudoną brūkšnį nubrėžęs". Irena Čeponienė įdomiai pasakoja, kaip pirmą kartą sutiko šį puikų žmogų: "Pamenu, kaip atėjo dirbti į parką Šablevičius. Direktorius atostogavo, man teko jį pavaduoti. Atvažiuo toks vyrukas ir prašosi darban - nors darbininku. O mūsų darbininkai buvo iš "garsesnių". Išsigandom, kad baigęs aukštusios mokslo ir darbininku dirbti sutinka... Neįtikėtina. Pasitariau su gamtos apsaugos komiteto pirmininko pavaduotoju Čipkumi dėl priėmimo. Šis pasakė, kad bus arba labai geras darbuotojas, arba... jau nieks jo nepakeis... Nutarėm rizikuoti ir neapsirikom". Ir dar galėčiau pridėti, kad parke vystoma mokslinė veikla tik B. Šablevičiaus nenuilstamo darbo pastangomis.

Visko buvo. Trejetą metų kampą sau nuomavo, vėliau kambariuką "kolchoze" gavo. Tik visai nesenai savo jėgomis įsigijo butą, kur gali po nesibaigiančių kelionių pailsėti, naujiems darbams pasiruošti. O Bronius vis eina ir eina... Kaip pats sako, parkas teritoriniu požiūriu lyg ir mažas pasidarė, bet savo spalvomis, įvairove, įdomybėmis jis kasdien vis naujas, nenusibostantis. Jame viskas telpa - ir Čepkeliai, ir Nerija... Gal todėl B. Šablevičiaus nesugebėjo pavilioti kiti draustiniai. O palyginti savąjį parką jis tikrai turi su kuo - ne veltui visas atostogas praleidžia Lietuvos pakampiais besibaladodamas... Kažkaip nerimtai skamba, bet iš tiesų, kažin ar liko Lietuvoj toks kampas, iš kurio į jo kolekciją nebūtų koks vabalas pakliuvęs... Pamenu, kai dar čia nedirbau, Šablevičius man lyg parko simbolis buvo. Reikia paskaitos - Šablevičius, skaitai rajoninį laikraštį - Šab-

levičius, ekskursija - Šablevičius, paimi, tuomet dar "Nuo Ladakalnio" ir viskas, kas apie florą ir fauną, - Šablevičiaus, nuotraukos - Šablevičiaus. Kaip vėliau sužinojau, ir redaktoriški rūpesčiai - Šablevičiaus... O pirmieji bendravimo išpuoliai! Raganius. Visiškai nepakantus kalbant moralės temomis ir nenusakoma tolerancija tavo nemokšiskumui, kai bandai gilintis į gamtos mokslus. Kabinetas prikrautas visokių kortelių kortelėlių, vabalų, kriauklyčių, nuotraukų, vis kokia žolė džiūsta... Kampe lovelė, kad be reikalo negaištum laiko grįžimui namo, kai paukščių tuoktuvės prasideda. Būdavo - pasižiūriu pro kabineto langą ir nieko nesuprantu: Bronius tai vienam lauko pakraštį, tai kitam, sustoja, tupinėja - ir kas toj pievoj gali būti nuostabaus? O štai, žiūrėk, įlėkė kabinetą, sugriebė pincetą ir vėl lekia... Po minutėlės jau fotoaparatas rankose... Štai pienė trigubu kotu, o ten, pasirodo, drugio "stadijas" fiksavo. Labai džiaugiausi, kai tas "raganius" gavo gamtos mokslų daktaro vardą, apsigynęs disertaciją tema "Ereljo žuvininko vystymasis, ekologija, elgsena ir apsaugos Lietuvoje strategija". Ir visada nejaukiai pasijunti, kai sutrukdęs praveri kabineto duris ir matai sunkiai nuo popierių kylančią galvą, o akys vis dar ten - kokiame nuostatų projekte, vertime.

Apie tokį rimtą, gerą, jautrų žmogų lyg ir per linksmai papasakojau. Pabandysiu surimtėti. Česlovui Kudabai turime būti dėkingi, kad atsirado toks parkas, kad jis yra būtent čia, o Broniui Šablevičiui reikia žemai nusilenkti, kad jis yra dabar, kad netapo miškų ūkiu ar turistine baze. Jis, kaip ir daugelis, galėtų naudotis tuo, kad tėvai buvo tremti, bet to nedaro, galėtų šiltai ir maloniai apsikūtojęs tūnoti prie televizoriaus, ar bent šaltas pavasario naktis nakvoti namie... Bet jis man, tau, Lietuvai aukojasi, niekad to garsiai nesakydamas. Mums visiems belieka tik išmokyti jį sekti.

Gražu, kad mūsų vadai pastebi centruose ir užsienyje besidarbuojančius Lietuvos labui, bet šimtą vieną sykį sakiau ir sakysiu, kad Lietuva stipri tik tuomet, kai jos pakraščiai stiprūs. O ją kaip tik stiprina tokie žmonės. Pozicija, opozicija - visa tai laikina. Kaip išlaikyti gražią, gyvą žemę? Šiuo visuotinio pakrikimo laikotarpiu, tai gali daryti tik pasišventėliai. Dabar labai svarbu dėmesiu ar veiksmu paremti tokius žmones, o tai ateityje, žiūrėk, ir politikuoti nebebus kam, - visi būsime Raudonojoje knygoje, kaip itin reta rūšis, nemokėjusi mažais darbais sau išlikimą garantuoti...

D. SAVICKAITĖ

ATEITYJE NORĖČIAU...

Keletas klausimų pirmajam nacionalinio
parko direktoriui V. ŠAKALIUI

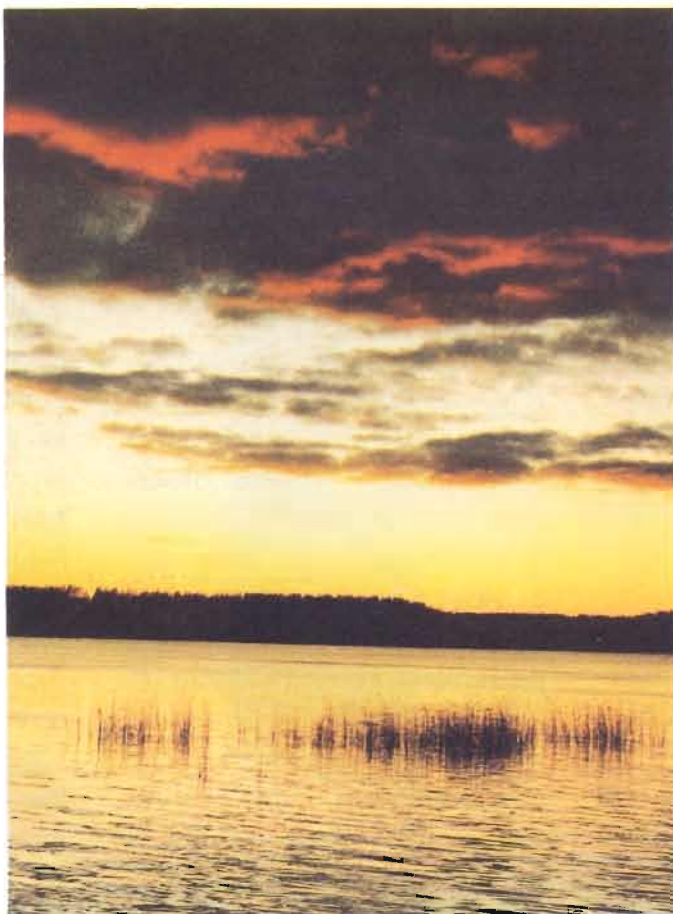
1. Ar jums teko dalyvauti formuojant pirmojo parko Lietuvoje uždavinius, funkcijas, paskirtį? Ko tuomet buvo tikimasi iš parko?

Lietuvos nacionalinis parkas įsteigtas 1974 m. kovo 29 d. tuometinės vyriausybės nutarimu Nr.124. LNP pagrindinis tikslas - apsaugoti bei propaguoti rytų Lietuvos kraštovaizdį, istorines kultūros vertybes, retos augalijos bei gyvūnijos rūšis ir gamtos paminklus. Pagal funkcinę paskirtį LNP 30 tūkst. ha teritorija suskirstyta į rezervatinę, draustinę, rekreacinę ir ūkinę zonas. Šios zonos sudarytos remiantis nacionalinio parko principine išplanavimo schema. Ją paruošė Statybos ir architektūros mokslinio tyrimo institutas. Kartu su jau minėtu nutarimu buvo patvirtinti LNP nuostatai ir suformuoti parko uždaviniai. Viskas buvo suplanuota ir numatyta

iš anksto, prieš man pradėdant dirbti LNP direkcijoje. Prieš tai teko susipažinti su NP tikslais, funkcine paskirtimi, o taip pat ir uždaviniais, nes tuo metu šie klausimai buvo plačiai diskutuojami spaudoje. Ypač aktyvus buvo prof. Č. Kudaba. Ko laukė visuomenė tuomet iš NP? Buvo laukiama, kad NP būtų gamtosaugos ir kultūros puoselėjimo mokykla. Pvz., buvo siekiama, kad žemės ūkio įmonės NP teritorijoje nenaudotų pesticidų ir kitų cheminių medžiagų kovoje su žemės ūkio kultūrų kenkėjais. Miškų ūkiui neleista purkšti medienos nuodingais preparatais prieš medienos kenkėjus. Siekėme, kad būtų naudojami biologiniai metodai ir biologiniai preparatai.

2. Pirmieji žingsniai. Svarbiausi ir įdomiausi įvykiai parko ir Jūsų gyvenime, kai jam vadovavote.

LNP pradėjau dirbti nuo 1975 m. birželio 1 d. Vieni iš pirmųjų darbų - žvyro ir smėlio karjerų sutvarkymas. Juos reikėjo suaktyvinti ir apželdinti. Tuo laiku didžiausi buvo Ožkinių ir Gaveikėnų žvyro-smėlio karjerai, eksploatuojami jautriausiose kraštovaizdžio vietose. Daug darbų atlikta direkcijos įėjimo tvarkant nacionalinį parką. Buvo sutvarkyta



visų gamtos paminklų, Ladaikalnio apylinkių ir Ginučių bei Papiliakalnio piliakalnių aplinka. Prie pagrindinių kelių įrengti įvažiavimo vartai su informaciniais stendais. Per pirmuosius trejus metus įrengta 16 stovyklaviečių ir poilsiautojai įsikurdavo tik šiose stovyklavietėse. 1977 m. organizavome liaudies meno meistrų drožėjų stovyklą-seminarą. Seminaro metu išdrožtos skulptūros ir stogastulpiai, kurie atspindi šio krašto pavimus bei legendas ir dabar puošia gražulio Lūšių ežero pakrantę. Šių skulptūrų ansamblį kiekvienais metais aplanko tūkstančiai turistų. 1983 m. nuošalioje Strieikių kaimo sodyboje įrengtas senovės bitininkystės muziejus. Naujai pastatytuose rūmuose įrengta ekspozicija apie nacionalinio parko gamtos ir kultūros vertybes. 1983 m. taip pat buvo organi-

zuota liaudies meno meistrų pynėjų stovyklą-seminaras. Atvykę pynėjai iš visos Lietuvos demonstravo savo meną. Stovyklos dalyviai apie 40 darbų paliko tuo metu pradėtam kurti miško verslų muziejui. Daugiausia darbų, palyginus su kitomis ministerijomis ir žinybomis, NP atliko Automobilių transporto ir plentų ministerija. Nutiesti ir išasfaltuoti nauji keliai: Šakarva-Antalksnė-Kirdeikiai - 9,8 km, Ginučiai-Kirdeikiai 5,6 km, Strigailiškis-Vaišniūnai 6,3 km. Prie visų kelių įrengtos 7 automobilių stovėjimo aikštelės.

3. Kokį norėtumėte matyti savo kūdikį dabar? Ko jam palinkėtumėt sulaukus pirmojo brandos amžiaus?

Ateityje norėčiau, kad ANP būtų demonstruojami visi senovėje čia klestėję verslai. Žvejybos muziejuje turėtų atspindėti žvejybos verslas, žemdirbystės - žemės dirbimo technika, tuo laiku egzistavusi rėžinės žemdirbystės sistema. Miško verslų muziejuje - miško auginimo ir kirtimo technika, sielių plukdymas, dervos ir deguto gamyba, račių darbai ir kt. Taip pat turi būti gerai sutvarkytas kraštovaizdis, gerai įrengtos stovyklavietės, gera informacija ir aukšta aptarnavimo kultūra.

VINGIUOTAS IDĖJŲ

1974 m. liepos mėnesio 1 dieną tapau Aukštaitijos nacionalinio parko darbuotoju. Buvęs tuometinio Gamtos apsaugos komiteto pirmininkas K. Giniūnas paspaudė ranką ir palinkėjo sėkmės. Artimiau susipažinau su K. Balevičiumi, kuris, be savo tiesioginių pareigų, buvo atsakingas už nacionalinių parkų veiklą. Kiekvieną kartą, verdamas Gamtos apsaugos komiteto duris, jusdavau jaudulį širdyje. Galvodavau: čia saugoma didžioji gamtos šventovė, iš čia sklinda gamtos saugos idėjos...

Tačiau didesnė šventė širdį aplankydamas važiuojant parko miškais, paežerėmis, keliais. Aš esu grožio, ramybės, paukščių, girios ošimo, žiedų, oro gaivumo, ežerų dvelksmo šventovėje. Kokia laimė! Kiek čia žalumos, vešlumo!..

Dar mokydamasis LŽŪA domėjausi filosofija. Kai botanikos mokslo pratybose per mikroskopą pažvelgiau į plonyčio augalo lapo pjūvelio ląstelinę sandarą, ląstelės vidų, branduolį ir dar labiau įsigilinau į šias paslaptis, buvau nustebintas. Toliau jau savo vaizduotės galia per proto galią mikroskopo objektyvą pažvelgiau į visos Žemės augmenijos - girių, krūmų, žolynų, gėlių žiedų, jūros dumblių ir visa, kas gyva - vidaus pasaulio šventovę, ir mažiau: stebuklinga, didinga, reikalinga... Čia ir yra tikroji filosofija! Kas visa tai sugalvojo, ir yra tikrasis filosofas! Mintis per-

kėliau į Visatos erdves. Mažiau: ten dar sudėtingiau. Draugams pasakojau, kad aš noriu, tik per "kitokį" mikroskopą, pažvelgti į žmogaus minčių pasaulį. Suprasti, kur ir kaip gimsta mūsų mintis... "Iš proto išeisi tu su savo filosofija" - sakydavo kartais vienas kitas. Bet mano dvasia nenurimo,ėjo tuo keliu, kuris jai buvo lemtas.

Kadangi iškilo daug abejonių, važinėjau ir bendravau su įvairiausiais žmonėmis. Įdomiai kalbėjome su Molėtų observatorijos astronomu V. Straižiu. Iš kur Visatoje atsiranda vandenilio atomai, kokia jėga juos verčia formotis į žvaigždynus, galaktikas? Mes - Paukščių tako galaktikos gyventojai. Aplink mus - Kosmosas. Ta pati jėga, kuri judina, harmonizuoja Visatą, suteikia mums gyvybę! Iš kur kyla Gėrio, iš kur kyla Blogio mintys? Mokslas dar nežino. Ieškojimai nuvedė net

į Maskvą pas Venjaminą Noevičių Puškiną. Jis euristikos mokslų specialistas, remdamasis žmogaus mąstymo veiklos analize, kuria programas elektroninėms skaičiavimo mašinoms. Bet ne tai svarbiausia. Jis eksperimentais įrodė, kad yra ryšys tarp mąstančio žmogaus ir šalia jo esančio augalo vidinės elgsenos. Jam pasakojau apie galimą ryšį su kitaerdviniu Dvasiniu protu. Juk sapnų reginių kilmės paslaptis susijusi su kairiojo smegenų pusrutulio veikla, o į kairįjį smegenų pusrutulį energija suteka iš žemesniųjų, tamsesniųjų mūsų pačių dvasios klodų. Kitaip sakant, šią tiesą jau prieš du tūkstančius metų aiškino Kristus, zoroastrizmo religijos kūrėjas Persijoje ir t.t. Mokslininkas rekomendavo man daug knygų. Padrąsindamas sakė: indų jogai tai žinojo jau senai, o tavo pasiekimai gana dideli. Mano keliai atvedė ir pas



KELIAS

kardinolą V. Sladkevičių į Kauną. Ir jam išdėsčiau savo mintis. Klausiau, ar verta tai aiškinti žmonėms. Išmintingas, geros širdies senukas sakė: "Nesupras...". Dabartinis filosofijos instituto direktorius V. Bagdonavičius tokiam mano domėjimuisi pritarė, kalbėjome apie žmogaus proto paslapčių muziejaus įkūrimą. Jis šią idėją palaikė. Tik kaip visa tai įgyvendinti?

Tuometiniam parko direktoriui V. Šakaliui bijojau prasiųti apie savo pamąstymus. O muziejui net vietą buvau suradęs... Tai buvęs karjeras prie Žeimenio ežero Pažeimenio kaime. Kai ką parko darbuotojams noriu pasakyti jau dabar. Mano kelias artimas jogų keliui. Tai proto, sąmonės prigimties pažinimo kelias Gėrio Dvasios pagalba. Noriu, kad šiandien visi nacionalinio parko darbuotojai žinotų **k u r** jie dirba ir **k a m** jie dirba. Atskleidžiu atsivėrusią man sunkiu laikotarpiu parke (kai buvęs direktorius už kūrybą, poeziją, pažiūras ir dar nežinia už ką tampė mane po saugumą) paslaptį. Viršgamtinio Dvasinio ryšio metu man pasakoję apie parko realybę, apie visiškai kitokius rečiau-sius parko augalus, kvietė šventai tikėti Gėrio jėgų, kuriančiųjų jėgų pergale. Tai stebuklinga. Kur mes gyvename dabar? Ar žino **v i k š r e l i s**, kad jis vėliau bus **b i t u t e**?

Nepaprastos svarbos muziejaus įkūrimo problema dar neišspręsta. Buvęs parko direktoriaus pavaduotojas A. Gorodeckis pritarė Žmogaus proto paslapčių muziejaus įkūrimo idėjai. Dabar jai pritaria ir skulptorius medžio drožėjas R. Skarka. Jis siūlo nemokamą pagalbą. Nutarėme imtis tokios veiklos sujungę du protus, keturias rankas ir dvi tuščias kišenes. Turim šiokią tokią viltį. Lauksim Jūsų nuomonės.

Viltis nukrypsta į Bitininkystės muziejų. Iki šiol neprasiųčiau apie šio, savo kažkada sumanyto, muziejaus pagrindinę idėją. Bitininkaudamas kartu su tėvu puikiai išmokau šio darbo. Pastoviai gilinausi į svarbiausią - jų gyvybės paslaptį. Su Dievo pagalba sužinojau gėlės žiedo kilmės paslaptį, gyvybės kilmės paslaptį... Ši paslaptis veda į Religijos objekto sritį. Man atskleista paslaptis lyg žiburėlis žiba gražiausiuose žmonijos mituose, kuriuose informacija užkoduota simboliais. Per bičių deivės Austėjos, bičių dievo Bubilo sampratą stengiausi parodyti senolių bitininkų pagoniškąją - gamtameldiškąją pasaulejautą - bitučių gyvybės sudvasinimą. Bitučių gyvybės kilmei pavaizduoti kursime atitinkamus simbolius, nurody-



tus mitų turinyje. Kartu muziejaus lankytojus skatinsime domėtis mitotyros mokslu. Šis mokslas pradėjo kurtis antrojo pasaulinio karo metais Vokietijoje. Mitotyros mokslo specialistai Teiloras, Eliadė ir kt. mitų kilmę regi paslaptinguose dvasiniuose reiškiniuose, vykstančiuose miegančiojo sąmonėje. Šito pagalba lankytojas savo dvasia kiltų į aukštesnį suvokimą.

Idėja tai tik pradžia. Jos įgyvendinimas visada primena kopimą į stačiašlaitį kalną. Drąsiau gali kopti tik tuomet, kai šalia jauti nors vieną šiam žygiui pasišventusią sielą.

Rodos viskas buvo dar taip neseniai... Tuomet, kai mokiausi universitete, dabar jau amžiną atilsį profesorius Č. Kudaba dažnai kalbėdavo apie nacionalinio parko kūrimą. Sakydavo, kad gal ir iš mūsų kas ten dirbs. Tuomet nacionalinis parkas buvo kažkas neįtikėtino. Pagalvoti, kad aš čia dirbsiu - tiesiog nedrįsau.

Bet likimas lėmė taip, kad tik parkui įsikūrus - jau 1974 m. liepos mėnesį buvau priimta jaunesniąja moksline bendradarbe. Tą pačią dieną pradėjo dirbti ir B. Kazlas.

Iš pradžių studijavome parko planą, susipažinome su nurodymais, skubiausiais darbais. Dabar, kai nuklystu į prisiminimus, juokinga. Pirmas rimtesnis mano darbas buvo Ožkinių karjero uždarymas. Užduotis aiški, bet kaip tai padaryti, nežinojau, o prisipažinti nedrįsau. Taip ir nuvažiavau į Kaltanėnus pas kolūkio pirmininką. Pirmininko nebuvo, o jį pavadavusi darbuotoja

mane labai maloniai priėmė. Paaškinau, ko atvykau, apžiūrėjome karjerą, sutarėm, kad sutvarkys. Ir sutvarkė, apželdino pagal visus reikalavimus. Dabar, pravažiuodama Ožkinius, visai šalia kelio matau jau didelį pušynėlį ir visada prisimenu pirmuosius darbo metus parke.

Tuomet kolektyvas buvo mažas, draugiškas. Vasarą suplūsdavo poilsiautojų iš visos buvusios Sąjungos. Gamtos apsaugos inspektorių nebuvo, todėl mes ir reidus organizuodavome, ir juose dalyvaudavome savo laisvadieniais pagal grafiką. Panašiai įruošinėjome ir poilsia vietas. Darbininkai padarydavo baldus, o jei nespėdavo įrengti, organizuodavome talkas ir visi dirbdavome.

1976 m. žiemą sumaniau atlikti poilsiautojų, vasarą apsistojančių pas gyventojus, apskaitą. Taip susipažinau su nacionalinio parko kaimais ir vien-

kiemiais. Kur galėjom, ėjom pėsčiomis, kur toliau, važiovome. Mašina ne kažin kokia - bortinis UAZ, kurį dažniausiai vairuodavo inžinierius Bužinskas. Pakeliui ir ėdžias patikrindavome, kad nebūtų tuščios, ir malkų iš miškų parsiveždavom. Tenepyksta tada dirbę girininkai, mes po daug neimdavom: kelis rąstelius iš vienos rietuvės, porą iš kitos - ir mums darbe jau šilta. Malkos paprastai būdavo drėgnos, blogai degdavo. Iš tada buvusios KMK tekdavo "pasiskolinti" ir dyzelinio kuro butelaitį. Tada ir kūrinių nebuvo. Visą darydavome patys. Paprastai anksčiau atvažiuodavo L. Šidla (vyr. mokslinis bendradarbis iš Papiliakalnės kaimo). Jam dažniausiai ir tekdavo kūrinių dirbti, nors jau tada buvo biologijos mokslų kandidatas. Į parką atvažiuodavo daug svečių. Visi norėjo pažiūrėti, susipažinti su parku. Mes didžiavomės, kad dirbame būtent čia. Daug gražių svajonių apie ateitį buvo susie-

IŠ PRAEITIES



ta su juo. L. Šidla vis juokaudavo - šiuo metu parke dirbti gali tik patriotai arba idiotai. Net priedas už mokslinį laipsnį nebuvo mokamas.

Daugelį metų bendravome su MA botanikos instituto darbuotojais. Jie atvažiuodavo į Vaišnoriskę. Kai kada su jais atvažiuodavo ir Lietuvos žiniuonė E. Šimkūnaitė. Daug įdomaus ji papasakodavo apie augalus, jų vaistines savybes, naudojimą.

Džiaugėmės, kai buvo pradėta naujo administracinio pastato statyba. Džiaugėmės kraustydamiesi į naujus rūmus, bet greitai nusivylėme - žiemą patalpoje būdavo tik 4 laipsniai šilumos. Ateini ir trepeni per dieną - argi tai darbas...

Gal per toli nuklydau mintimis, bet prisiminimai man šiltesni už dabartį.

I. ČEPONIENĖ

PRIVATIZACIJA PARKE

Ignalinos rajono valdybos žemės ūkio skyriaus viršininko pavaduotoja J. GABRUSĖNIENĖ

Ignalinos rajone yra 57,4 tūkstančių ha žemės. Apie 4000 ha arba 7% yra nacionalinio parko "Aukštaitija" teritorijoje.

Praėjusiais metais baigtas žemės ūkio įmonių turto privatizavimas. Buvusių ūkių bazėje įsteigtos 28 žemės ūkio bendrovės. Privatizuotas žemės ūkio bendrovių turtas sudarė 2372 tūkstančius litų. Nacionalinio parko teritorijoje įsikūrė Linkmenų, "Atžalyno", Strigailišio, Gaveikėnų ir ASA žemės ūkio bendrovės, 57 objektai parduoti aukcionuose. Smulkiai privatizuotas buvęs Ignalinos žuvininkystės ūkis. Šio ūkio 5 privatizuojamiems kompleksams buvo pateiktos privalomos naudojimo sąlygos.

Rajone iki š.m. sausio 1 dienos įsikūrė 1377 ūkininkai. Jiems tenka apie 17% žemės ūkio naudmenų. Ūkiai gana smulkūs - apie 7,2 ha dirbamos žemės.

Parko teritorijoje įsikūrė 82 ūkininkai. Didžiausias ūkis - 52 ha R. Veličkos - Linkmenų apylinkėje, Pelegrindos kaime.

Parke gyvenantys kaimo žmonės verčiasi žemės ūkio produktų gamyba. Nežinau, ar daug surastume tokių, kurie pasidžiaugtų gyvena šioje nepaprastai gražioje, kalvotoje, ežeringoje, miškais apaugusioje ir šiaip žemdirbystei labai nepalankioje teritorijoje. O apribojimų, kitokių varžymų labai daug. Ribojama ūkinė veikla (pesticidų, trąšų ir kt. naudojimas), pastatų statyba. Žemė ir miškas natūra gražinamas tik pagal patvirtintą kompleksinį žemės reformos žemėtvarkos projektą. Gražinamos natūra buvusios žemės sklypas negali būti skaidomas dalimis. Parko draustinių ir rekreacinių zonų žemė, taip pat ne žemės ūkio naudmenos neparduodamos. Kitose valstybinio parko zonose žemė gali būti parduodama tik asmenims, kurie gyvena ir turi namų valdas parke. Žinoma, dar ne viską paminėjau, kas draudžiama parko gyventojams.

Lietuvos respublikos saugomų teritorijų įstatyme numatyta, kad už veiklos apribojimą žemės savininkams ir naudotojams turėtų būti mokamos kompensacijos. Bet iki šiol parko gyventojams kompensuojama tik grybais ir uogomis. Tačiau šito nepakanka.



PATIKĖKIT TRISDEŠIMT METŲ ČIA IŠDIRBUSIO ŽODŽIU

Gražiausios turistinės kelionės po Aukštaitijos nacionalinį parką prasideda Palūšėje. Iš čia galima keliauti valtimis, pėsčiomis, dviračiais arba automašinomis. Keliones ir turistinius žygius išgarsino Ignalinos turistinė bazė.

Atsiminkime pradžią... Anuomet, atėmus klebonijos pastatą iš parapijiečių, čia buvo įkurta biblioteka, kultūros namai ir apylinkės taryba. O 1959 m. Lietuvoje buvo pradėtas kurti turistinių bazių tinklas. Tais metais klebonijos pastatas buvo atiduotas turizmo reikalingam.

Viską pradėjo mūsų kraštiečiai mokytojas B. Jurgelėnas. Klebonijos pastate tilpo administracija, turistų gyvenamieji kambariai ir valgykla. Pirmaisiais metais Palūšę aplankė tik apie tris dešimtis turistų. Kai atvyko pirmasis turistas - J. Kinazevas iš Peterburgo, valgykla dar neveikė. Direktorius pasisodinęs jį ant motociklo, vežiojo į Ignaliną valgyti. Beje, šis turistas taip pamėgo mūsų kraštą, kad beveik 20 metų čia atostogaudavo, pramoko kalbą ir net pats vedė turistų grupes į žygius.

Pirmaisiais metais buvo įrengta valgykla, įruoštas palapinių miestelis, klebonijos ūkiniai pastatai pritaikyti sandėliams, įsigyta valčių, autobusėlis, sunkvežimis, pastatyti garažai. A. Spiečius ir P. Griškūnas

Nukelta į 14 psl.

PATIKĖKIT TRISDEŠIMT METŲ ČIA IŠDIRBUSIO ŽODŽIU

Atkelta iš 13 psl.

buvo pirmieji vairuotojai. Turistinė bazė dirbo tik vasarą. Žiemą dirbdavo direktorius, buhalterė ir dar trejetas žmonių. Nuo 1962 m. jau buvo organizuojami ir daugiadieniai turistiniai žygiai. Įrengtų stovyklaviečių dar nebuvo ir nakvynei dažniausiai sustodavo ten, kur instruktoriui patikdavo. Tai buvo žygiai po tikrai nepaliestą gamtą. Plaukdavo tokiu maršrutu: Palūšė-Dringis-Baluošas (valtyse pervežamos bazės transportu)-Almajas-Pakasas-Asalnai-Žeimenis-Palūšė. Taip per septynias žygio dienas turistai susipažindavo su pačiomis gražiausiomis, tada dar Ginučių landšaftinio draustinio, vietomis. Instruktoriais paprastai dirbo pedagoginio instituto arba universiteto, o vėliau ir kūno kultūros instituto studentai.

Palūšė vis populiarėjo. 1965 m. direktoriauti atėjo mokytojas F. Sirevičius. Turistų netrūko, teko plėsti priėmimo vietų skaičių. Jo vadovavimo periodu buvo baigta statyti katilinė, pagrindinis korpusas, pastatytas visos medinių namelių miestelis. Vienu metu čia galėjo ilsėtis apie 600 turistų, o jei skaičiuosime ir tuos, kurie žygiuose, susidarydavo visos tūkstantis. Tai buvo masinio turizmo plėtimosi metai. Bazė dirbo rentabi-

liai, lankytojų netrūko. Itin didelio dėmesio turistų patogumams nebuvo skiriama, nors, tiesa, buvo paruošta projektinė dokumentacija naujo korpuso, valgyklos statybai. Daug vėliau buvo pradėta statyti nauja valgykla. Jos statyba užsitęsė net 6 metus.

Turistų aptarnavimui daugiau dėmesio pradėjo skirti naujasis direktorius V. Bilkis. Tuomet buvo pastatyti dviaukščiai nameliai, rekonstruota katilinė, suremontuotas pagrindinis korpusas, įrengtos stovyklavietės, pasivaikščiojimo takas. Turistinė bazė ne kartą buvo pripažinta geriausia tuometinėje Sajungoje. Per metus čia pabuvodavo 15-20 tūkstančių turistų, daugiau kaip pusė plaukdavo ežerais, vykdavo į ekskursijas. Čia vyko tikras turistinis gyvenimas. Buvo net daugiau nei 20 instruktorių. Koncertai, poilsio vakarai, turistinės dainos čia

nenutildavo visą vasarą.

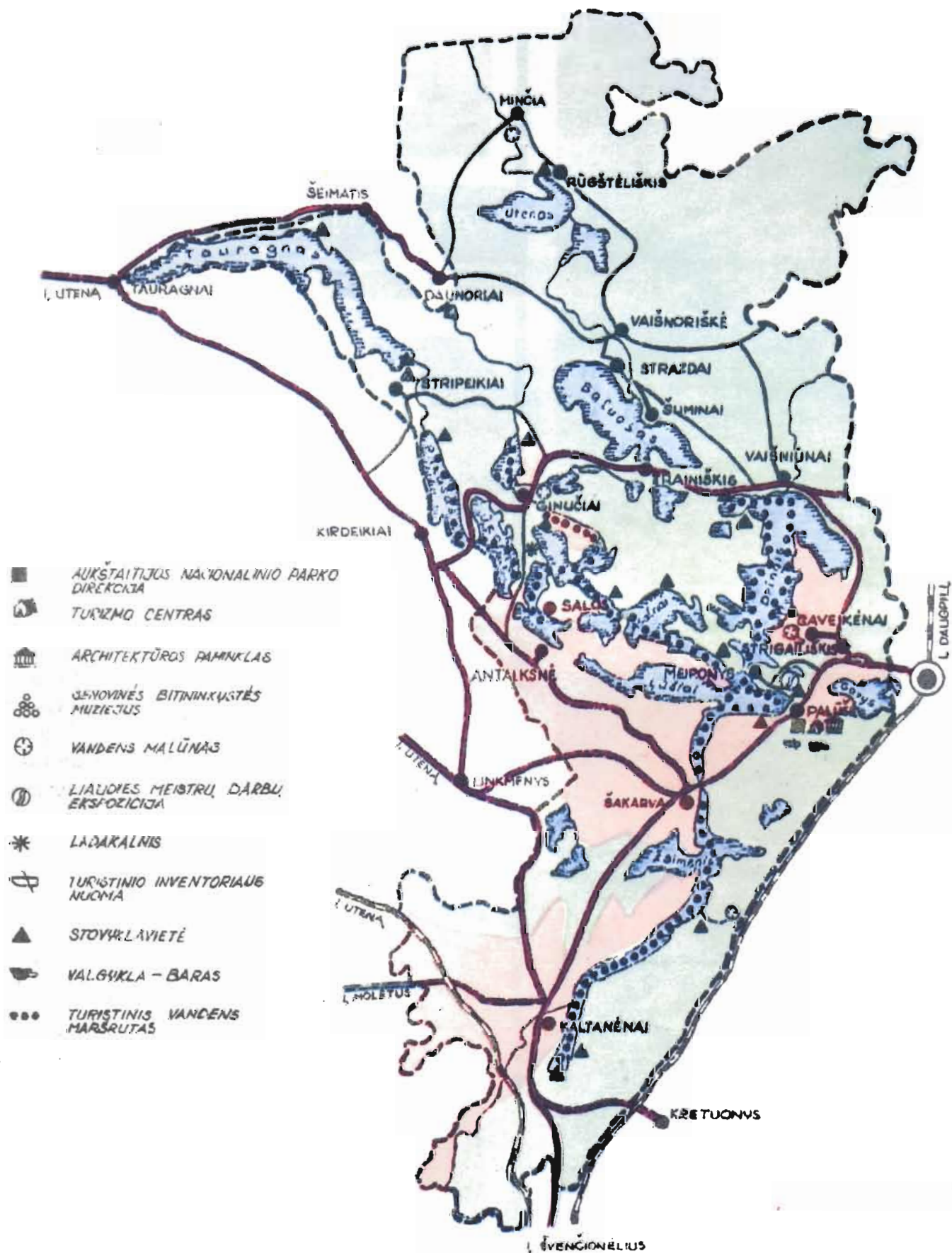
Taip čia buvo gyvenama iki nepriklausomybės atkūrimo. Nutrūkus sąjunginiams ryšiams, nutrūko ir turistų srautas.

Dabar turistinė bazė - Aukštaitijos nacionalinio parko turizmo ir rekreacijos centras. Jis ir toliau organizuoja turistinius žygius, ekskursijas, nuomoja inventorių, maitina, leidžia informacinę literatūrą.

Aukštaitijos gamta kviečia Jus pailsėti seniausioje Lietuvos turistinėje bazėje. Ežerai ir pušynai pavergs jus. Vėl ir vėl norėsite panirti į vėsius Dringio bangas, paklaidžioti Kretuonos upelio pakrantėmis, pagrybauti Ažvinčių pušynuose ar pasigrožėti nepakartojamais vaizdais nuo Ladakalnio. Tai Jums pataria jau trisdešimt metų čia dirbantis, nepaliaujas visais metų laikais grožėtis šio krašto gamta ir jo žmonėmis, vyr. instruktorius Albertas Umbražiūnas.



KVIEČIAME APSILANKYTI

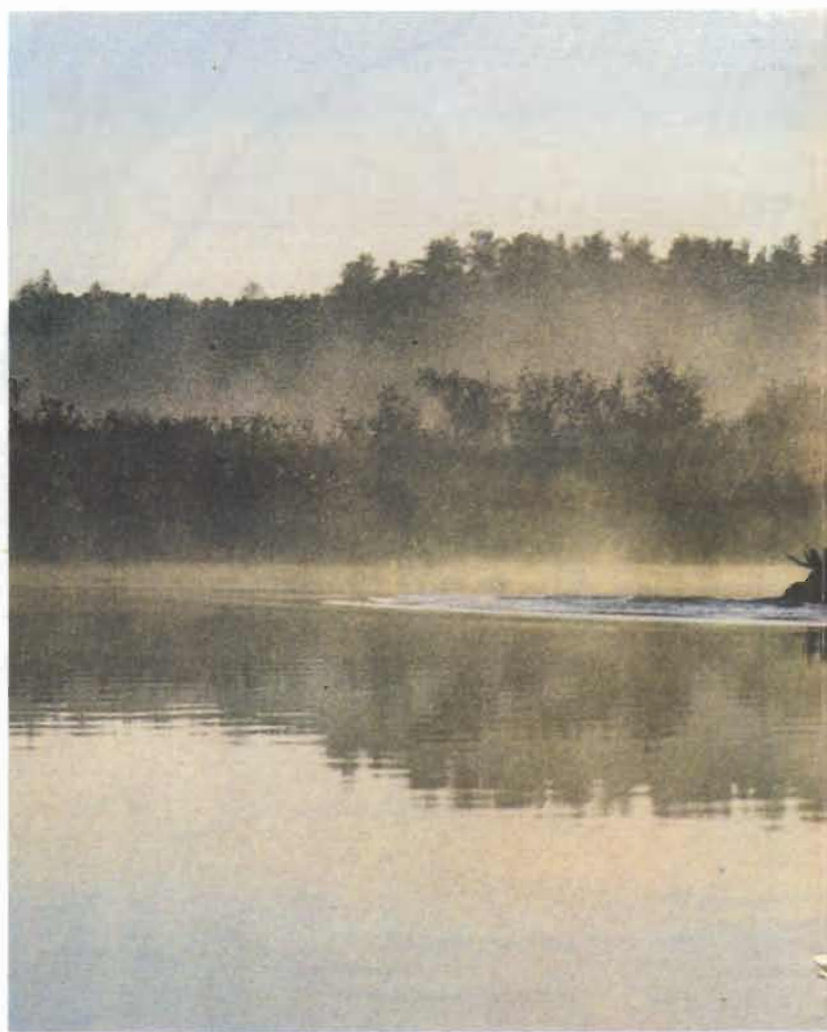


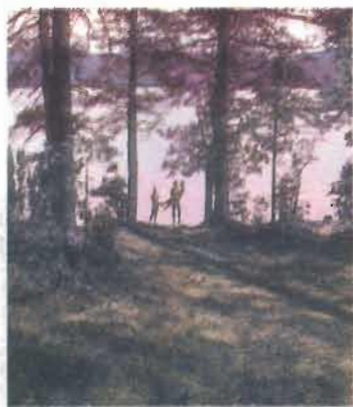
KVIEČIAME APSILANKYTI



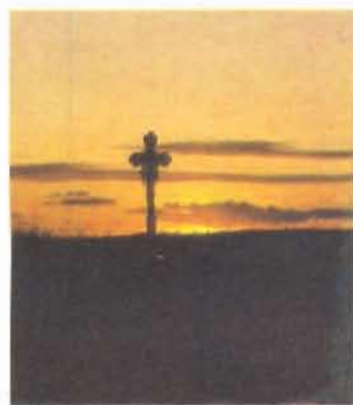
APLANKYKITE AUKŠTAITI

Petro BILKIO





LIJOS NACIONALINIŲ PARKŲ fotoreportažas



Palūšė kviečia!

Sunku surasti kitą tokį Lietuvos kampelį, kurį taip mėgsta vandens kelionių mėgėjai, kaip Palūšę. Čia įsikūrusi ANP direkcija bei turizmo ir rekreacijos centras. Nuo 1959 metų (tada buvo įkurta turistinė bazė) čia pabuvojo keli šimtai tūkstančių turistų ir poilsiautojų. Nuostabi gamta visiems buvo dosni, suteikdama poilsį ir ramybę. Ežerų labirintas, gaivus pušynų oras, istoriniai ir archeologiniai paminklai, liaudies meistrų darbai vilioja visus.

Turizmo ir rekreacijos centras pasiruošęs kiekvieną aktyvaus poilsio mėgėją priimti ir aptarnauti. Jūs čia gausite nakvynę, maitinimą, dalyvausite ekskursijose. Vakarais galėsite pasirinkti: pažiūrėti kino ar video filmų. Centre taip pat yra baras, biblioteka, sveikatingumo takas. O tiems, kurie nori išvykti į turistinius žygius, jų paslaugoms valty, turistinio ir kultūrinio inventoriaus nuomos punktas, žvejo bilietai.

Aukštaitijos nacionalinio parko turizmo ir rekreacijos centre Palūšėje jūs gausite visą reikalingą informaciją: bukletus, maršrutų schemas, kvalifikuoto instruktoriaus konsultaciją, o jei pageidausite - ir instruktorių kelionei. Naudokitės mūsų paslaugomis!

Laukiame jūsų Palūšėje visus metus!

Mūsų adresas: Turizmo ir rekreacijos centras

4759 Palūšė, Ignalinos rajonas

AUKŠTAITIJOS NACIONALINIO PARKO DIREKCIJA DIRBA:

Darbo dienomis 9.00-17.30

Interesantus priima:

Direktorius - pirmadienį - 12-15 val., trečiadienį - 14-17 val.

Direktoriaus pavaduotojas - pirmadienį - 12-15 val., penktadienį - 9-13 val.

Atsakingų darbuotojų telefonų sąrašas:

Direktorius (Kazimieras Kulišius) - 53135 arba 45947

Direktoriaus pavaduotojas (Vidas Speičys) 47483

Direktoriaus pavaduotojas (Rimas Udras) 45924

Ekonomistas (Stasys Vaškevičius) 47483

TURIZMO IR REKREACIJOS CENTRAS DIRBA:

Darbo dienomis 8.30-17.30

Registratūra dirba visą parą, pertraukos: 13.30-14.30 ir 19.30-22.00

Interesantus priima:

Vedėjas - pirmadienį - 14-17 val., ketvirtadienį - 9-13 val.

Vedėjo pavaduotojas - antradienį - 9-13 val., penktadienį - 14-16 val.

Vyr. instruktorius - trečiadienį - 9-13 val.

Telefonų sąrašas:

Vedėjas (E. Ambraziejus) - 52891

Vedėjo pavaduotojas (J. Radzevičius) - 52891

Vyr. instruktorius (A. Umbražiūnas) - 47477

Registratūra - 47430

TURIZMO IR REKREACIJOS CENTRAS TEIKIA ŠIAS PASLAUGAS:

1. Apgyvendina 2-4 vietų kambariuose ir vasariniuose nameliuose.
2. Maitina poilsiautojus centro valgykloje.
3. Nuomoja turistinį ir sportinį inventorių.
4. Organizuoja turistinius žygius ir ekskursijas.
5. Teikia informaciją apie maršrutus, parko lankytinas vietas, supažindina su ANP lankymo taisyklėmis.
6. Nuomoja valtį, slides, parduoda žvejybos bilietus.
7. Nuomoja valgyklos patalpas vestuvėms, pobūviams ir kitiems renginiams.
8. Priima užsakymus tortų gamybai ir kitiems konditerijos ir kulinarijos gaminiams.
9. Jūsų paslaugoms kinoteatras, diskoteka, video salė, biblioteka, baras, valgykla ir bufetas Ignalinos geležinkelio stotyje.

VALGYKLOS, BARO, BUFETŲ, RYŠIŲ SKYRIŲ, PARDUOTUVIŲ IR KT. DARBO LAIKAS

Turizmo ir rekreacijos centro valgykla: kasdien 8-20 val.

Palūšės baras "Riešutas": birželis-rugpjūtis 11-22 val., rugsėjis-gegužė 9-18 val.

Palūšės bufetas "Lūšiai": 10-19 val., išeiginės - sekmadienis, pirmadienis.

Palūšės ryšių skyrius: 9-17 val., išeiginės - šeštadienis, pirmadienis.

Kaltanėnų ryšių skyrius: 9-18 val., išeiginės - šeštadienis, pirmadienis.

Ginučių ryšių skyrius: 9-13 val., išeiginės - šeštadienis, pirmadienis.

Linkmenų ryšių skyrius: 9-18 val., išeiginės - šeštadienis, pirmadienis.

Bitininkystės muziejus Stripeikiuose: 11-18 val., išeiginė - pirmadienis.

Kultūros paveldo inspekcija informuoja



1994 metų sausio mėnesio duomenimis „Aukštaitijos“ nacionaliniame parke yra 30 kultūros paveldo objektų. Ryškiausią vietą iš jų užima bene didžiausi Lietuvos pilkapynai. Juose palaidoti daugiausia I tūkstantmečio baltų gentainiai. Tarp Linkmeno ir Ūkojo ežerų stūkso Ginučių piliakalnis ir senovės gyvenvietė. Istorikai mano, kad Linkmenų pilis stovėjo kaip tik čia, prie to paties ežero, o Ginučių piliakalnio papėdėje būta ir gyvenviečių. Malonu pažymėti, kad nacionalinio parko darbuotojai daug triūso įdėjo tvarkant šį piliakalnį, bet kelia didelį nerimą prasidėjusi erozija.

Viena vertingiausių nacionalinio parko vietų - Palūšė. Čia išlikęs 1750 metais statytas bažnyčios ansamblis. Viduje bažnyčia tašytų rąstų, papuošta liaudies dailės dirbiniais, vertingais XVIII amžiaus paveikslais. Vieni vertingiausių „Šv. Pauliaus atsivertimas“, „Šv. Laurynas“.

Nūdienė nacionalinio parko vertė - etnografiniai kaimai. Savo unikalumu stebina

Salų II kaimas, Vaišniūnai, Meironys, Pabiržė. Salų II kaime keletą vasarų dirbo restauratoriai, bet kol kas rezultatų nematyti. Mūsų uždavinys - išsaugoti šiuos kaimus ir lankytojams iš svetur, ir saviems vaikams.

Kultūros paveldo inspekcijos
Utenos apygardos
valstybinė inspektorė
L. BUKAUSKIENĖ

VOLUNGĖ



Visiems šio krašto žmonėms vienaip ar kitaip yra tekę girdėti Česlovo Kudabos vardą. Niekad negirdėjau jo blogu žodžiu minint, gal tik ypač "sukaringėjusiems" jis atrodė per daug nuosaikūs. Man šio žmogaus vardas asocijuojasi su šviesa, šiluma, ramybe...

Savo nelaimei, kaip neutraliausia tarp kovojančių, buvau išrinkta tuomet vykusių rinkimų į Aukščiausiąją Tarybą rinkimų komisijos pirmininke ir praradau teisę į emocijas. Profesorius buvo vienas iš trijų kandidatuojančių ir tikrai vienas, kuris nesiruošė tapti "valdžia", kuris buvo todėl, kad to prašė krašto žmonės. O prašė ir įkalbinėjo jį ilgai. Jis bandė paaiškinti, kad nėra politikas, kad turi mėgiamą darbą, kad jis bus naudingesnis kultūros rėmimo baruose... Kaip ir daug kur, šis nuostabus žmogus negalėjo atsakyti... Šaunu, kad jis laimėjo tuos rinkimus, bet... mes lengva ranka užkrovėme jam didžiulę naštą, nors visi žinojome, kad jo rūpesčių ratas ir taip platus. Jis nenorėjo dirbti atmetinai, o kaip suspėti viską padaryti? Aš vis dažniau pagalvoju - kiek šio žmogaus svajonių liko neįgyvendintos dėl to deputatavimo, kiek daug gražaus ir naudingo jis būtų padaręs savo namams, kraštui, Lietuvai, kiek pavasarių dar būtų džiuginę jo gražią sielą, jei nebūtų vargę tuose politikierių rūmuose... Gal aš ir klystu. Visą laiką jaučiu keistą kaltę. Man regis, kad ši mūsų užkrauta našta jį labai išsekino. Dabar jau per vėlu, nes argi reikia mylintį versti kentėti, kad jausmą įrodytų? Visad pagalvokime prieš užkraudami savo rūpesčius...

Minėjome jo mirties metines. Tegul šis puslapėlis būna skirtas šio nenusakomos inteligencijos žmogaus atminimui. Ne jo - profesoriaus, deputato, o žmogaus, norėjusio savo krašte matyti džiugesį, veiklą, istorinio ir kultūrinio palikimo puoselėjimą, darną...

Ignalinoje Č. Kudabos vardu pavadinta vidurinė mokykla. Man regis, šios mokyklos mokytojai ir mokiniai savo rašiniiais gražiai įrodo, kaip auga jo pasėta sėklė, kaip, tvirtai rinkdama gyvybės sėvą iš gimtosios žemės, ji stiebiasi į saulėtą dangų.

D. SAVICKAITĖ

PROFESORIAUS ŽODIS

Žemė, kurioje ilgiausiai gyvenai, nors ir nutolo, jos šviesi pašvaistė nepaliauja švytėjus. Tad ir norisi apie tėvų padangę kalbėti kaip apie tau šventą, sava, neskolintą širdžia pasveikinant naują jos dieną" (Č. Kudaba).

Pratęsiant profesoriaus poetišką mintį, norisi pasakyti, jog apie jį patį kalbėti jau galima (ir net būtina) kaip apie nutolusį, bet dar ryškiai šviečiantį visokiausiomis varsomis savo krašto žmogų, mokslininką, poetą, mokytoją, politiką, o dar labiau didįjį Ignalinos krašto (o ir visos Lietuvos!) humanistą.

Yra tekę išgyventi gražaus dvasinio džiaugsmo valandų, stebint profesorių saviškių, ignaliniečių, apsuptyje. Atvykdamo į susitikimus su savo krašto žmonėmis dar gerokai prieš Sąjūdžio mitingus ir oficialųjį atgimimą. Susirinkusiems skaidrėmis parodydavo mūsų žemės veidą: gražų, nepakartojamą, Dievo duotą, bet ir subjaurotą, tarsi išmėsintą galingos technikos - ir žmogaus paliktą. Dar ir dabar akyse tebestovi giliausios traktoriaus prarėžos rugių želmenų lauke... Gėda, bet pirmiausia jas pamačiau ekrane, Č. Kudabos skaidrėje, o paskui jau mūsų laukuose laukeliuose, ir pajutau, kaip verkia žemė sunaikintų be jokio reikalo želmenų, tarsi motina savo vaikų gedėtų. O per tą raudą ir kitokius žemės ženklus pamačiau ir vis naujų atrasdavau, bet vis profesoriaus spausdinto žodžio pastūmėta, jo skausmingo žvilgsnio paakinta.

Didelę erdvę emociniam išgyvenimui atveria Č. Kudabos žodis - toks jau lietuviškas savo gėmės varsomis. Jo populiariose knygose apie Lietuvą vietoj mokslinių geografinių objektų yra vyro jautria širdimi sušildyti ir šio krašto žmogaus akimi pamatyti "ūksmingi senkapiai", "kaimeliukas", "miestukas", "muziejėlis", o vandenys ne mažiau dėmesio ir meilės verti, todėl mažybinėmis priesagomis apdovanoti: upelytė, ežerėlis, upokšnis; aukštumos ir žemumos taip pat pamalonintos: kalvutės, klioniukai, lobeliai, gūbrelis. Tarsi pati žemė autoriaus lūpomis kalbėtų, rodydama žmogui savo vaikus: upes, kalnus, ežerus, miestus ir kaimus ir juos mylėti prašytų. Kaip sugebėta profesoriaus savo žodžiu žmogų ir gamtą taikyti: ar pakelsi ranką, ar paleisi techniką prieš "jaukią ūksmę", "pūpsančią kalvutę", "tebeliulančias tylas pakeles", "plūgais sušukuotas kalvas", kai "norisi čia ilgiau parymoti, paskaityti gyvą žemės raukšlių veidą, tarsi knygos rašmenis".

Knyga "Ignalinos apylinkės" išleista 1975 metais. Giliausio sąsiningo laikas. Nomenklatūrinis elitas maudosi suomiškose ir lietuviškose pirtyse, kolektyviai žvejoja naktimis ežeruose ir... puoduose, medžioja ir giriasi medžioklės trofėjais, o profesorius su kukliausia kuprinyte keliauja po Lietuvą, žvalgoji po apylinkes, kalbina "prasčiokėlių" žmogų, klausosi įvairiausių istorijų iš pačių atkampiausiai gyvenančių žmonių lūpų ir leidžia knygas apie kalvotasias žemaitiją ir Aukštaitiją, apie Nemuno vagos vingius. Daug tose knygose informacijos iš įvairiausių mokslo sričių: geografijos, istorijos, etnografijos, nemaža lietuvių kultūros dalykų užfiksuota. Su Č. Kudabos knygomis gali visą Lietuvą apkeliauti, jo akimis skaitydamas žemės ženklus. Tose knygose ne vien informacija, o ir žmogaus humanisto meilės himnas pasauliui, į kurį jam buvo lėmta ateiti vos 59-iesiems metams. Be jo žodžio gerokai skurdesnė būtų buvusi mūsų dvasia, per jį gavusi atramos ir jėgos savo būčiai.

Man ypač brangi jo knyga "Ignalinos apylinkės", nes čia, kiek patyriau, šalia informacijos daugiausia poezijos, nors ir proza parašytos. Č. Kudabą drįsčiau pavadinti Kelio poetu. Penki šimtai jo gimtojo Ignalinos rajono kelių ir tūkstančiai Lietuvos kelių gražiausiais, maloniausiais vardais kviečia pašaukti ir pakalbinti: smagus vieškelukas; vingusis vieškelėlis; takas ves; iškilmingai vieškelis nuteiks; (vieškelis) nutįsęs šia kryptimi saulei rytmetyje atriedėti; tuo vieškeliu vakare išeina diena, grįžta sutemos...

Nepaprastas gaudulys apima, kai skaitai tokią teksto apie Tverėčių - profesoriaus gimtinės "sostapilį" - gabalėlį. "Čia anksčiau sutemos apgaubia laukus. Lieka baltas baltas

vieškelis, lyg rietimas išvyniotas, rasotą naktį nujaučiant". Tas vieškelio baltumas - tarsi laukiančios motinos nuometas... Tik iš gimtinės veda balti vieškeliai ir tik tokiais pareinama namo, kai žmogus grįžta į gimtinę ją paremti ir paguosti.

Ypač reikšmingas tas sakinio gabalas "...rasotą naktį nujaučiant". Į gyvenimo pabaigą profesorius, būdamas mūsų rajono deputatas Lietuvos Aukščiausioje Taryboje, savo vieną iš paskutiniųjų straipsnių laikraštyje "Nauja vaga" taip ir pavadino "Artinimas vakaro". Žmogaus dvasios ekologija - dabar svarbiausias klausimas Žemėje. Nesusirūpinsim, nesustosim - patys save sunaikinsim. Neartinkim vakaro... Vakaras, naktis - nėra paguodos metas.

Apie visos Lietuvos žemę profesorius rašė mylėdamas, bet puslapiai skirti gimtinei, ypatingi savo kalbine sintaksine sandara ir morfologine raiška, iš šio krašto pajau-

timo gilumos kilusia. Tik čia taip taupiai ir kartu vaizdingai pasakoma: "kur nepasiduos - ežeras", "dapai", "jei kada miglėlė, žiūrėk, kitas krantas ir prapuolė", "iš keturių žemės šalių kokie pavietriai kilo", "beveik 60 kilometrų turėtum sukarti".

Šalia iš literatūrinės mokyklos paimtų dalykų: drumsčiasi; putoja; ošia dapai; dera kvietys, linas; ši vienodą kraštą įvairino medis, daina. Yra ir beveik išimtinai "kudabiškų" pamąstymų: "visa tai praeitis, nepamirštama, nes nepelnytai skaudžiai iškentėta tu, kas puoselėjo šviesesnės ateities viltį, bet jos nepažino", "Čia gausiau nei aukštumose audžiama naminių rietimų, puošiamos pjaustiniais palangės, daugiau dainuojama "naminių" dainų"... Ypač mėgstamas profesoriaus žodis "viltingas", taip su pasižiūrėjimu į dangų - tariamas.

Neturėjau galimybės pažinti Č. Kuda-

bą kaip mokslininką. Pamenu tik rinkimų renginius. Išmintingas buvo: šalia baltos spalvos jau tada matė ir juodą būsimų dienų šešėlį. Visu savo gyvenimu jis rodė - visi mes šios Žemės vaikai, nesipykime, nenieikinkime kits kito... Yra svarbesnių dalykų. Tai gamtos ir dvasios ekologija.

Taigi - tai buvo mūsų Profesorius, mūsų Deputatas, mūsų Žmogus. Tebūnie atleista už tokį įžūlumą, bet drįščiau manyti, jog Č. Kudabai derėjo gimti mūsų krašte, kad perėmęs žemaičio S. Daukanto Vilniuje gimusį nusiteikimą - tarnauti Lietuvai - apneštų jį per visą Lietuvą ir užbaigtų "Sėptyniais keliais į Varnius" (tai paskutinė profesoriaus knyga). Daukantas istorijos knygose atrado Lietuvą, Č. Kudaba - jau nuo atrastos pūtė dulkes, šveitė, valė, gražino, kad lietuvis Lietuvą mylėtų **šiandien**.

Mokytoja
I. ŠALTINĖ

L. BRAZAUSKAITĖ XI kl.



Ar tai jau vakaras?
Ar tai jau - netektis?
O gal tai - vien tik beprasmis
Medžio šauksmas?
Gal jau pamiršai, ką mes vadiname
širdimi?
Jei jau negirdi, kaip medis šaukia.

Miršta medis.
Ar tu tai jauti?
Tu seniai akis užmerkei.
Gal tu netiki netgi sava mirtim
Jeigu netiki, kad medis verkia?

Taip, tai vakaras
Ir netektis.
Tu akis seniai užmerkei -
Netiki, kad medžio širdimi
Į tave praėję metai žvelgia.



Neišduokime medžių -
Jie kaip žmonės -
Į žemę šaknis įleidę
Neišduokime medžių -
Jie kaip žmonės -
Ir myli ir verkia

R. ČIALUTKAITĖ XI kl.

SIMONUI DAUKANTUI

Kokia sunykusi Lietuva!
Kokia jinai pilka, mažytė...
Ką šiandien begalėtum Tu
Apie ją, Simonai, manyti?

Anuomet, dar senais laikais,
Tu kelei dvasią, žodį, meilę...
Šiandien nustebtumei labai:
Tokie žmonių veidai aptemę!

Ne tik veidai... Bet sielos jų
Nenori siekti pažinimo,
Nenori būti jie tarp tų,
Kurie sau sunkią našą ima.

O, Daukantai, nejaugi jau
Užmirštas bus garbingas vardas?
Nejaugi niekas nenujaus,
Ko vertas Tavo sunkus darbas?

Pakilk iš praeities ir vėl,
Sužadink lietuvių meilę
Ir būki su mumis. Tegul
Vėl šviečia mums Tavoji saulė.

L. RAŽINSKAITĖ XI kl.

MES

Laikas niekada nelaukia.
Keičias jis kaip niekas -
Rodos, būna jo gana -
O nelieka nieko...

Ką nuveiksi per minutę?
Ką gali suspėti?
O istorija nelaukia,
Ji neturi laiko.

Turime skubėti,
Kaip skubėjo Jis,
Turime suspėti,
Kaip suspėjo Jis.

Tiktai mes negalim
Taip pasiaukot,
Mes neturim valios
Ir nenorim to.

O kai kas taip gali,
Kaip negalim mes,
Prometėjo dalį
Nešti ant savęs.



JUBILIEJAUS PROGA



ne tik apie medžioklę

Gal ir gerai, kad dvidešimtąjį gimtadienį nacionalinis parkas sutinka nevienareikšmiai. Jubiliejus visuomet paskatina permąstyti nueitą kelią, prisiminti visa, kuo gyvenom ir gyvename, tarsi iš šalies. Norisi būti geresniu. Galų gale suprasti, kuo mes skiriamės, ar turėtume skirtis nuo urėdijos ar kolūkio, suprasti, kad parkas yra toks, kokie ir mes, jame dirbantys. Nuo to, ką

kiekvienas darome ar darysime, priklauso, ar nacionalinis parkas klestės. Toks ir būtų palinkėjimas jubiliejaus dieną.

O dabar apie medžioklę, tiksliau apie žvėris ir medžiotojus. Nors vieni be kitų negali gyventi, bet yra priešingose pusėse.

Plyni kirtimai, dideli plotai pušų jaunuolynų nacionalinio parko gyvavimo pradžioje sudarė palankias sąlygas briedžiams maitintis žiemą. 1976 m. šioje teritorijoje jų buvo priskaičiuota apie 260 vnt. Tai svarbiausias medžioklės objektas tuometiniame nacionaliniame parke. Kasmet buvo sumedžiojama apie 30 briedžių. Ilgainiui miškininkai suprato, kad užauginti pušynus esant tokiai briedžių gausai, neįmanoma. Kur tik leido dirvožemis, sodino eglaites. Plyni kirtimai buvo uždrausti. Todėl pablogėjus mitybinei bazei, pradėjo mažėti ir briedžių skaičius jų tradicinėse žiemos susikaupimo vietose. 1991 m. suskaičiuota tik 140 briedžių. Keitėsi politikai, keitėsi ir požiūris į medžioklę. 1992 m. sezonu sumedžioti 52 žvėrys. Tai buvo leiami metai miškininkų kovoje su briedžiais, nes 1993 m. apskaitos metu rasti tik 66 žvėrys.

Briedžių skaičių nacionaliniame parke sąlygoja žiemos ganyklos, šernai labiau priklausomi nuo žemės ūkio. Tai eglėnų slapukai, įvarę į neveltį ne vieną girii gyventoją. 1976 m. giriose gyveno apie 170 šernų, nors kasmet būdavo sumedžiojama apie 50-60 vnt. Tačiau maras, kuris siautėjo Lietuvoje kelis metus, neaplenkė ir mūsų miškų. Konstatavę žmogus, sutvarkė pati gamta. 1993 m. apskaitos duomenimis parke gyveno apie 100 šernų. Sumedžiojamų šernų skaičius nesikeitė. Nusistovėjo pusiausvyra tarp žalos, kurią daro šernai žemės ūkiui, ir naudos, kurią gauname už medžioklės produkciją.

Stirnos niekuomet nebuvo nacionalinio parko pasididžiavimo objektas. Nederlingi dirvožemiai, dideli sausų pušynų plotai - tai nedėkingos sąlygos šioms grakštuolėms. Jų skaičius visuomet buvo daugmaž pastovus: 1976 m. - 380, 1991 m. - 240, 1993 m. - 300. Miškų ūkiui ir žemei daroma žala yra nežymi, todėl ir žvėrių sumedžiojama (po 20-30) nedaug.

1978 m. čia buvo atvežta ir paleista 19 taurių elnių. Jie sėkmingai paplito šiaurinėje dalyje. Dabar gyvena apie 80 žvėrių. Jie davė pradžią elnių bandai už nacionalinio parko ribų. Utenos ir Ignalinos medžiotojai džiaugiasi pirmais trofėjais, kurie buvo gerai įvertinti tarptautinėje parodoje Taline (V. Vilčinsko sumedžiotas tauriojo elnio ragai įvertinti sidabro medaliu). Elniai tampa pačiu svarbiausiu ANP medžioklės objektu.

Iš pateiktų skaičių matome, kad kanopinių žvėrių paplitimas parke, kaip ir visoje Lietuvoje, pastaraisiais metais sumažėjo. Išimtį sudaro tik elniai. Gerai tai ar blogai? Tyrimais yra nustatyta, kiek ir kokių žvėrių gali gyventi tam tikram plote, nekenkdamiesi miškų ir žemės ūkiui. Žvėrių skaičius priklauso nuo miško tipo, žemės derlingumo. Skaičiavimai rodo, kad nacionalinio parko miškai, kuriuose

apie 80% pušynų, gali išmaitinti apie 60-80 briedžių, 80-100 elnių, esant pastoviai apie 300 stirnų bandai. Šernų skaičių nustato santykis tarp jų daromos žalos ir minimalaus leistino žvėrių kiekio. Mūsų nuomone, 100 šernų, kurie dabar gyvena parke, yra optimalu. Norėdami išgyventi, esame priversti skaičiuoti. Kas geriau: auginti 260 briedžių ir ateityje neturėti pušynų, ar tik 60, bet sudaryti sąlygas užaugti pušies jaunuolynams? Ūkininkai teisėtai reikalauja atlyginti žvėrių padarytą žalą (1993 m. išmokėta virš 7000 lt). Mes sprendžiame, kaip naudingiau realizuoti žvėrieną. Todėl 1993-1994 m. sezonu iš 136 turėtų leidimų stambių kanopinių žvėrių medžioklei, 41 žvėries sumedžiojimo teisę pardavėme užsienio medžiotojams. Gautas pelnas leido sumokėti už žvėrių padarytą žalą, šerti gyvūnus sunkiu jiems metu. Bene svarbiausia, kad tai buvo gera pamoka. Susipažinome su kitų šalių medžioklės etika.

Taip susiklostė, kad nuo pat įkūrimo medžioklė nacionaliniame parke buvo vertinama kaip priemonė stambių kanopinių žvėrių skaičiui reguliuoti, t.y. briedžių, kad negrauztų pušaičių, ir šernų, kad žemdirbystei žalos nedarytų. O kad medžioklė toks pat tradicinis šio krašto žmonių užsiėmimas, kaip audimas ar žvejyba, buvo nutylima. Užmarštin nuėjovandens paukščių, slankų, kiškių medžioklės. (Idomu, kaip jaustųsi audėjė, jeigu jai būtų leista tik rankšluosčius austi). Patys medžiotojai pasidarė "vilkai sanitarai". Tokia vienpusiška padėtis nedžiugina mūsų pačių. Mums medžioklė visų pirma - bendravimas, pažinimas, džiaugsmas, tai trofėjai ir pagarba žvėriui, visam medžioklės procesui. Taip 1991 m. gimė "Medžiotojo mokykla" idėja, kuri tuo metu buvo naujas dalykas Lietuvos medžiotojų padangėje. Praktiniai užsiėmimai, paskaitų ciklas, egzaminai. Taip prie patyrusių, medžioklės jau tuomet, kai daugelis iš mūsų dar vystyčiuose gulėjome, medžiotojų (V. Prunskus, S. Žigas, A. Gaižutis, J. Pelanis) prisijungė grupė jaunų vyrų, kurie dabar ir sudaro Aukštaitijos nacionalinio parko medžiotojų branduolį. Tokie žmonės sako: jei darbas trukdo medžioklei, mesk darbą.

Šį sezoną jau trečią kartą kovota dėl aktyviausio medžiotojo vardo - Darbščiojo ežio prizo ir taikliausiojo vardo - Gudriojo šeško prizo. Tradiciniai tapo medžiotojų suėjimai prie laužo sezono pradžioje ir pabaigoje, Naujųjų metų šventimas. Tikriausiai tai ir yra didžiausias mūsų visų, medžionančių Aukštaitijos nacionaliniame parke, pasiekimas.

V. DANILEVIČIUS

Liūdno apuoko akys

1978 m. VU studentai biologai rašė "Mūsų gamtoje" (Nr.2) radę didžiojo apuoko liekanas mūsų nacionalinio parko Kazitiškio girininkijoje. Jie manė, kad tai galėjo būti paskutinis apuokas Ažvinčių girioje. Kitų metų pavasarį pradėjau apuokų ieškojimo žygį, kuris užsitęsė 5 metus. Ką ir bekalbėti - didysis apuokas ne šiaip sau paukštelis. Daugelis gamtininkų jį vadina gamtos paminklu. Apuoko buvimas ar išnykimas pasako apie gamtinės aplinkos natūralumą. Žmonės prisimena, kad anksčiau didieji apuokai Ažvinčių girioje nebuvo retenybė. Aš užtikau tik vienintelį (patį paskutinį?) didįjį apuoką. Tokia išvada kilo apibendrinus stebėjimus. Nei paties apuoko, nei jo lizdo neradau. Buvo tik tokie faktiniai įrodymai: apuoko balsai, jo plunksnos ir mitybos liekanos. Balsų klausiausi 1982.04.7 d. ir 17 d. naktimis prie Baltelės ežero ir 1983.04.4 d. prie Utenyškio ežero. Trys vieno patinėlio koncertai per daugybę naktinių budėjimų miškuose - tai ir visas pasiklausymas. Žinoma, apuokas ūbaudavo kasmet, ieškodamas poros. Rinkti šviežiai iškritusias jo plunksnas yra nesunku. Beveik visas jas radau apuoko gyvenamoje vietoje. Tokias plonytes, ilgas, peršviečiamas, nusėtas mikroskopiniais pūkeliais, švelnučiukes ir lengvesnes už orą plunksnas turi tik didysis apuokas! Maitinimosi požymiai - maisto liekanos. Jis atryja nesuvirškintą balastą: kaulus, kailio plaukus, plunksnas. Atrytuose gumulėliuose radau anties, kiaunės, kiškio, ežio ir pelinių graužikų liekanas. Visi šie požymiai rodė esant tik vieną paukštį. O 1982.05.18 d. Utenio ežero krante aptikau ką tik įvykusią tragediją: apuokas čia sudraskė perėjusį juodąjį peslį. Tai itin retas atsitikimas, kad pelėda užpultų ir sudorotų stambų plėšrųjį paukštį. Po peslio lizdu gulėjo nuplėšti abu lizdo šeimininko sparnai. Miško detektyvą padėjo įminti dvi įspūdingos apuoko plunksnelės - abi po 44 cm ilgio.

Štai ir beveik visos žinios iš dar šiame amžiuje buvusios normalios vietinės apuokų populiacijos. Žinoma, tai nereiškia, kad jau niekad Ažvinčių girioje ar Minčiagirė apuokai nebeperės. Pavieniai apuokai gali užklysti iš kitų miškų masių, juk apuokai - klajokliai.

Kokios mintys savaime peršasi? Didžiojo apuoko gyvenamąją aplinką sunaikino žmogus tiesiogiai arba per tarpininkus (pvz., miškų kirtimas, trikdymas veisimosi metu, šernų bandos pagausinimas ir kt.). Tokia būtų galutinė išvada. Dabar, kada "šaukšteliai po pietų", galima tik įsivaizduoti, kaip viskas vyko. Apie 1950-1960 m. dar galėjo perėti 4-5 jų poros. Veisimosi sėkmė turėjo būti prasta, nes apuokai neatgamino savęs ir todėl vietinė populiacija nebeteko pastovumo. Priežastis - vis didėjantis žmonių ir technikos buvimas

miške. Įtaką turėjo, žinoma, plėšrūnai, šernai, briedžiai, nes apuokų lizdai beveik visada būna ant žemės. Vėliau, apie 1975 m., beliko tik viena paukščių pora, kuriai palikuonis išauginti buvo dar sunkiau. Be to, pradėjo reikštis ir genetinė kliūtis, ir apuokų veisimasis turėjo sustoti. Gal dėl ligos, gal dėl senatvės 1977 m. krito paskutinė apuoko patelė, kurios palaikęs ir rado studentai S. Paltanavičius ir H. Sakalauskas. Vėliau, likęs vienas, patinėlis pavasariais šūkaudavo tuoktuviniu ir teritoriniu balsais, kuriuos girdėdavau ir kurio plunksnas rankiodavau tose vietose. Pradedant 1984 m. visi apuoko buvimo požymiai dingo.

1992 m. kovo 31 d. išgirdau tai, ko nebelaikiau - didžiojo apuoko balsą! Ažvinčių girioje tyrojo labai niūri diena, juodi sunkūs debesys, rūkas. Apsunkusioje, be vėjo ošimo girioje išgirdau apuokui priklausančius garsus. Jeigu apuokai sugrįžtų ir duobutėje, saulės atokaitoje imtų perėti 2-4 kiaušinius, tai kaip reiktų apsaugoti vertingąjį lizdą nuo pražūties?!

Dabar žinomos tik dvi didžiųjų apuokų veisimosi vietos Lietuvoje - tai Šilutės rajonas ir Čepkelių rezervatas. Rezervato darbuotojas dr. E. Drobėlis, stebėjęs apuoko veisimąsi, sako, kad pakanka perintų apuoką vieną kartą išvyti iš lizdo, ir jis palieka užperėtus kiaušinius. Kazitiškio girininkijoje 38 kv. per 5 metus vyko net du kirtimai, t.y. laikotarpiu, kai apuokai ten dar gyveno. Manau, kad dabar mūsų parke šiam paukščiui sąlygų sėkmingai veistis nebėra. Miško kirtimų mastas labai padidėjo. Nuo pavasario lig rudens miškuose daug mašinų, žmonių ir triukšmo. Didysis apuokas - stambus, nerangus, lėtas paukštis. Argi jam prisitaikyti prie dabartinio miško aplinkos, kuri nebeteikia prieglobsčio baigiems gyvūnams?

B. ŠABLEVIČIUS

Autoriaus nuotr.



Karvelis uldukas - vanago kaimynas



E. Drobelio nuotr.

Karvelis uldukas taip ir būtų likęs neįdomus, eilinis paukštis, jeigu ne jo išnykimas. Dabar net keista skaityti prof. T. Ivanauską: „Visoje Lietuvoje uldukas yra gana paprastas paukštis...“ Taip jis rašė šio amžiaus pirmoje pusėje. Kiek nedaug tereikia laiko, kad situacija gamtoje pasikeistų! Dabar karvelį ulduką matome Lietuvos raudonojoje knygoje. O juk anksčiau uldukas gyveno visur: pamiškėse, pulkais lėkdavo į laukus lesti grūdų, net į telefono laidus užsimušdavo, perėdavo inkiluose. O naujojoje literatūroje skaitome, kad uldukai mėgsta senus miškus. Iš kur ta meilė tamsioms, ūksmingoms girioms? Siūlosi išvada: senuose miškuose, kur stori ilgaamžiai medžiai, išliko daugiau uoksų. Juose uldukai suka gūžtas. Manau, jog ne iš gero gyvenimo jie susibūrė į tokius miškus kaip mūsų nacionalinio parko sengirė, kur tankūs medžiai artėja prie 200 metų ribos arba ir peržengė ją. Sutikęs čia karvelius, netyčia pagalvoji, kad beginkliams

uldukams gūdi giria su vištvanagio kaimynyste - ne pati geriausia gyvenimo vieta.

Ažvinčių girią pamėgę 3-4, kartais 5 uldukų poros. Brandžiuose ir perbrendusiuose sengirės sklypuose uldukus radau 29 kartus, pusamžiuose medynuose už sengirės ribų - 8 kartus ir tik 5 kartus jauname miške, kur stovi senų pušų grupės. Kazitiškio girininkijoje šie reti karveliai buvo pastebėti 37 kartus, o Vaišniūnų - 5 kartus. Visiškai nepasitaikė aptikti Kaltanėnų ir Palūšės girininkijų miškuose, kuriuose vyrauja pusamžiai pušynai. Uldukai traukiasi į atkampias vietas, tačiau Vaišniūnų girininkijos karveliai labiau „civilizuoti“. Štai viena pora 1982 m. gyveno pamiškėje ties Užsienio kaimu, nes ten storoje pušyje buvo uoksas. Kita pora stebėta netoli Vaišniūnų kaimo, šalia Švogenos upės slėnio - čia irgi senos uoksotos pušys. Uldukai dar galėtų gyventi Minčios girioje, ten, regis, visos sąlygos. Deja, per daugelį metų - nė balso...

Uldukus susekti sunku. Geriausiai juos išduoda tuoktuviniai balsai. Patinėliai dusliai dejuoja ū-u, ū-u... Tuomet uldukai daug skraido, pliaukši sparnais, renkasi uoksus, prie jų ir gyvena. Deda tik po du baltus kiaušinius. Kadangi peri 2-3 kartus, tai patinėlių dejavimai girdėti net ir liepos mėnesį. Pradėję perėti ir augindami jauniklius, karveliai nutyla ir tada juos susekti galima nebent atsitiktinai išgąsdinus. Sengirėje ir kitose vietose daug inkilų, tačiau uldukai užėmė tik uoksus.

Kokia šių retų karvelių ateitis? Vienu žodžiu neatsakysi. Išlikę uldukai apsistoja prie juodųjų meletų uoksų, tačiau tik ten, kur ramiausios miškų vietos. Anksčiau nevengė artimos žmonių kaimynystės, jie tapo labai atsargūs ir baikštūs, miške prisėlinti prie jų retai kada pavyksta. Ypač keista ir nesuprantama, kad medžioklės taisyklės leidžia medžioti laukinius karvelius, neišskiriant jų rūšies. Juk uldukai - tai ne karveliai keršuliai ar paprastieji purpeliai, kurių ištis gausu. Tačiau svarbiausia yra drevėtų medžių ir brandžių miško sklypų išsaugojimas. Jie, beje, reikalingi ne vien uldukų apsaugai. E. Drobelio nuotraukoje matome karvelį ulduką pušies uokso landoje.

BROLIO PRANCIŠKAUS PASTOGĖJE

Visai netoli parko ribos, vienkiemyje gyvena jaunas ir labai gražus žmogus Gintautas Mackonis - Brolis Pranciškus OFS. Ignalinos rajono gyventojai jau turėjo progos susipažinti su jo pamąstymais rajoniniame laikraštyje. Šiandien jis nori kalbėtis su mūsų leidinio skaitytojais.

APIE TĖVYNĘ, ŽMOGŲ, TIKĖJIMĄ

Kaip didingas slėpinys prieš mus iškyla Tėvynė. Pasaulis greta Tėvynės atrodo lengvai perskaitoma knyga. Bet kad sielai atsivertų šis slėpinys, reikia išmokti priimti savo viduje, kad suprasime, jog mūsų pojūčių pasaulio pradžia ir jo turinys yra nulemiamas mums duotos Tėvynės. Tik Tėvynėje žmogus patiria pasiaukojančią motinos meilę ir rūpestingą tėvo gerumą. Joje jis pirmiausia suvokia žmogaus balsą, žmoniškumą. Tėvynėje mus pirmą kartą apglėbia šviesioji saulė ir nakties tamsa. Joje pirmą kartą išsytame pavasario žydėjimą ir vystančio rudens ilgesį, žalią vasaros vaisį ir baltus žiemos sapnus (gal nuo to žiemos baltumo ir sielos skaidrumo ir baltais pasivadinome). Gėlė, medžiai, laukai ir miškai, visos žemės, vandens ir oro gajos pirmą kartą atskleidė, suvešėjo žmogui gimtinėje. Čia žmogus patenka į laiką, kuris neša jį per pirmąsias dienas, mėnesius, metus, per nuolatinių jų kaitą, skleidamas gyvenimo puslapius. Vien Tėvynėje žmogus aluoja siela, o Tėvynė per jį.

Žinoma, Tėvynė yra žemės lopinėlis ("Mėlyno Nemuno vingis"), bet tik joje pradeda skleistis žmogiško-

sios būties sąmonė. Ir su šiuo sąmonės atsiskleidimu auga žmogaus gyvenimo turinys, auga visas pasaulis. Vidinis ryšys tarp žmogaus ir Tėvynės pasijunta toje gėloje, kurią žmogus jaučia svietimoje šalyje. Tas, kuris tiek smukęs, kad gali gyventi be Tėvynės, tokiu jau nepasiekiamas gyvenimo prasmės suvokimas, nepasiekiamas savęs paties supratimas. Tokiam Tėvynė yra ten, kur jie gali kaupti žemiškus turtus arba tenkinti valdžios troškimą.

Tėvynės turėjimas ar neturėjimas nėra tik atskiro žmogaus goda. Dabar, kai nepriklausomybė realus įvykis, mūsų pareigos Tėvynei supratimas turi būti nukreiptas į dvasinę Lietuvą, į tautos kultūrinę, etinę ir dvasinę vertybes, t.y. į esminio lietuviškumo ugdymą savyje. "Tik išlaikius esminį tautiškumą ir sąmoningai ugdant šviesiąsias savo tautos būdo bei prigimties savybes, žmogui atsiveria būties slėpinys - jis susivokia savo esatyje, skleidžiasi, pražysta jo žmoniškumas" (Vydūnas).

Paprastai esminiu tautiškumo bruožu laikoma kalba. Kodėl, kada ir kaip žmogus ištarė pirmąjį žodį? "Pradžioje buvo žodis. Tas žodis buvo pas Dievą ir Žodis buvo

Dievas" (Jn 1,1-2) - sako evangelistas Jonas. Lietuvoje apie Ladakalnį gyvenantys žmonės sako ne "žodis", o "ž a d i s". "Žadis" daug tiksliau neša "žodžio" turinį ir esmę, "žadis" siejasi su "žadas" (gyvybė, kvėpavimas), su "žadinti" - "žadėti", "pažadėti". Taigi mūsų kalba tiksliai atskleidžia, kad "Visa per jį (žodį, žadą, žadintoją, pažadą, gyvybę, kvėpavimą, Dievą) atsirado ir be jo neatsirado nieko, kas tik yra atsiradę. Jame (žade) buvo gyvybė" (Jn 1,3) - tęsia evangelistas. Taigi mūsų kalba pačiu savo žodžiu (žadžiu) atskleidžia savo unikalumą, nes parodo, kad žodis=žadui=Dievui. Tai patvirtina ir apaštalas Jonas: "...ir žodis buvo Dievas" (Jn 1,2). Šiuo trumpu evangeliniu sugretinimu norėjau parodyti lietuviškos - baltiškos - kalbos senumą ir archaiškumą, siekiantį net sanskrito laikus. Tai turi įpareigoti mus ypač susidomėti savo kalba, jos gynimu ir saugojimu.

Mūsų prabočiai suvokė savosios tautos gyvenimo reikšmę, todėl baltų gentys turėjo atskirą dvasinės kultūros globėjų ir ugdytojų luomą: žynius, žynes, vaidilas, vaidilutes. Jeigu žmogus nesinaudoja savosios kultūros

dvasinėmis vertybėmis arba jeigu dvasiniam paveldui trukdo pasireikšti išorinės svetimos jėgos, tai dažniausiai jis tampa nesveiku savosios tautos, o ir visos žmonijos nariu. Toks žmogus savaime nusižengia dorovei: savųjų prigimties vertybių jis netenka, o kitų įsisavinti jis negali, nes trukdo tautiškumą formuojanti galia, jo paveldas. Todėl žmogaus sieloje atsiranda dykuma, kur palanki dirva bujoti tamsiosioms prigimties jėgoms. Tokie žmonės jaučiasi lyg praradę žemę po kojomis ir atramos ieško svaigindamiesi arba žemiškuose malonumuose. Tai labai akivaizdu, nes šiandieną liudija, kad tautinei dvasinei kultūrai gresia didelis pavojus.

Kas gali padėti mums atsigaivinti, atsinaujinti? Mūsų filosofo A. Maceinos nuomone, - tai religija, lietuviškas Rūpintojėlis. Tai Dievo pastangų valioje ir galioje. O jis jau tarė savo žodį. Jis leido įsikūnyti žemėje savo žodžiui, savo žadui (sau pačiam). Kristus nieko mūsų dorinėje kultūroje nekeičia ("nemanykit, kad aš atėjau pakeisti pranašų ir įstatymo"), o į ją įlieja gyvybę, kuri nusakoma nauju įsakymu: "tai mano įsakymas,

Nukelta į 26 psl.



Atkelta iš 25 psl.

kad jūs vienas kitą mylėtumėte, kaip aš jus mylėjau" (Jn 15,12). Jis mums atveria vartus į amžinybę, kuri iki tol buvo užverta. "Aš esu vartai. Jei kas eis per mane, bus išgelbėtas" - liudija Jis. Mirdamas už mus, Kristus

parodė nuolankumo ir nusižeminimo pavyzdį, kad ir mes taip darytume.

Visa tai įvyko prieš du tūkstančius metų, tačiau Jėzaus ištarti žodžiai: "ir štai aš su jumis per visas dienas iki pasaulio pabaigos" (Mt 28,20) pildosi, skleidžiasi ar

koplytstulpiu, ar pasvirusiu smūtkeliu, ar Rūpintojėliu tautos ir mūsų sielų kančių kryžkelėse. Tyli ir rami mūsų Rūpintojėlio kalba: "Ateikite pas mane visi, kurie vargstate ir esate prislėgti, ir aš jus atgaivinsiu! Imkite ant savo pečių mano jungą ir

mokykitės iš manęs, nes aš romus ir nuolankios širdies. Mano jungas švelnus, mano našta lengva". (Mt 11,28-30)

Visa tai surašyta Naujajame testamente. Skaitykite ir atsiliepkite į Dievo kvietimą atsinaujinti.

O milžinai jiems aukėjo...

Aitvaras - mitologinė būtybė. Žmogaus, pas kurį gyvena, turto saugotojas ir gausintojas. Įsivaizduojamas kaip didelė gyvatė ugnine galva, skrisdamas panašus į ugninį žaltį, paukštį. Gyvenamose patalpose pasirodo gaidžiu, katinu, kartais žmogumi. Įžeistas keršija.

Austėja - sen. lietuvių bičių deivė. Jos prašydavo pagausinti aviliuose bičių, vaikyti tranus. Spėjama, kad globojusi ištekęsias moteris - žmonas ir motinas.

Aušrinė (Aušra) - mitologinis personažas. Reiškiasi kaip žvaigždė pasirodyma danguje (planeta Venera), kaip mergina žemėje, kaip kumelė - vandenyje. Siejama su grožiu, jaunyste, iš dalies - su laime (mirtimi ir gyvenimu), su sveikata. Krikščionybės poveikyje asimiliavosi su Marija.

Bangpūtys - lietuvių ir prūsų jūros vėjo dievas, artimas Vėjopaciui, lyginamas su romėnų Neptūnu.

Bardaitis - prūsų jūreivystės dievas. Jūreivių, žvejų, laivų globėjas. Jam būdavo aukojamos žuvys.

Barzdukai - prūsų dievo Puškaičio pagalbininkai, turtų saugotojai. Įsivaizduojami kaip maži, barzdėti žmogiukai. Vyrai su raudonomis kepurėmis, moterys baltais šytais.

Baubis - sen. lietuvių dievas, gyvulių saugotojas, į jį buvo kreipiamasi meldžiantis už savo gyvulius.

Bubilas - sen. lietuvių bičių dievas. Įsivaizduojamas kaip besaikis smaguriautojas, viliotojas, gauruotas storulis. Malda jam būdavo pertraukiama šūksnis ir triukšmas, jos metu į krosnį sudaužomas puodas medaus.

Dalia - mitinė būtybė, įsmeininanti žmogaus sėkmę. Artima likimo lėmėjai Laimei. Įsivaizduojama antropomorfiškai (kaip moteris, rečiau vyras) ir zoomorfiškai (kaip avinukas, šuo, gulbė, antis).

Dimstipatis - sen. lietuvių namų židinio dievas. Apibūdinamas kaip ugnies ir dūmų valdovas, saugojantis namus nuo ugnies. Jo garbei buvo rengiamos šventės, kurių metu vyrai aukodavo gaidį, moterys kiaulę.

Ežerinis - sen. lietuvių ežerų dievas. Būdavo aukojama ežerui. Pvz. iki XX a. į Dusios ežerą kasmet būdavo įmetami du gyvuliai, kad jam nereiktų žmonių aukų.

Gabija - sen. lietuvių ugnies deivė. Jos būdavo prašoma, kad džiovinant grūdus apsaugotų nuo gaisrų. Namų šeiminkų globėja. Supykusi keršija ugnimi.

Gabjauja - sen. lietuvių ugnies ir turtų deivė. Javų, pastato, kuriame jie laikomi, globėja. Jos garbei iškylus javus buvo švenčiama, aukojamas baltas arba juodas gaidys, prašoma, kad laimingų šeimą ir namus.

Giltinė - sen. lietuvių mirties deivė. Tautosakoje dažnai vaizduojama baltai apsirengusia moterimi. Ją gali matyti aiškiai regiai žmonės ir kai kurie gyvūnai. Veikiama krikščionybės tapo mirties sinonimu.

Kaukai - liet. mitinės būtybės, namų dvasios, nešančios turtą. Barzdėti sprindžio dydžio padarai, kaip žemės sėkmės dievukai. Dažniausiai pasirodo dviese. Tikėta, kad juos galima išperinti iš eržilo, kuilio ar gaidžio kiaušinių.

Kurka - prūsų vaisingumo, derlingumo dievas. Jam būdavo aukojami iškulti grūdai, miltai, medus, pienas, jo garbei buvo deginami pirmieji javų pedai, pirmosios sugautos žuvys.

Lada - sen. lietuvių vaisingumo, derlingumo deivė, vedybinių ryšių, santarvės saugotoja.

Lainė (Laima) - sen. lietuvių deivė, likimo lėmėja. Vadinama gimimo, sėkmės deive. Jai būdavo aukojama daugelio švenčių metu. Jos meldavo naujagimiams laimės, laukams derlingumo, gyvuliams vislumo. Manoma, kad gyvena danguje, bendrauja su Saule, pranašauja stichines nelaimes.

Laumės - sen. lietuvių mitinės būtybės. Apibūdinamos kaip vandens dvasios, undinės, kaip gimimo, žemės deivės, kurios pasirodo ketvirtadieniais verpiant. Tautosakoje tai laumės, raganos, morės, deivės. Dažniausiai gražios, ilgaplaukės, didelėmis krūtėmis.

Medeina - sen. lietuvių miško deivė, medžioklės globėja. Šaltiniuose minima tarp svarbiausių senovės lietuvių tikybos dievų.

Mėnulis - žemės ir mirusiųjų valdovas. Manoma, kad dėl čios buveinė yra požemis, o jaunatys - dangus. Meldžiantis jaunačiai buvo prašoma pomirtinės Perkūno karalystės, laimės, dalios, sveikatos. Krivių nurodymu, ruošiantis sėjai buvo garbinama jaunatis, derliaus nuėmimo metu - dėlčia, žvejojant - pilnatis. Tikėta, kad jaunatyje gimę - gražūs, bet silpni, o dėlčioje - stiprūs, bet negražūs.

Milda - sen. lietuvių meilės deivė.

Miškinis (Girinis) - sen. lietuvių mitinė būtybė - miško dvasia. Tikėta, kad yra gerieji, kurie globoja miško augalus, žvėris, paukščius ir blogieji, kurie jiems kenkia.

Nunadievīs - sen. lietuvių dievas. Manoma, kad tai reiškia vyriausiąjį dievą.

Pagirnis - žaltys, gyvenęs senovės lietuvių namuose ir laikytas namų dievu. Saugodavęs namus ir namų ugnį nuo svetimųjų.

Patrimpas - prūsų javų ir karo sėkmės dievas. Ryšį su vaisingumu ir derlingumu patvirtina išvaizda ir atributai: įsivaizduojamas bebarzdžiu jaunikačiu su varpų vainiku, jo ženklas - žaltys.

Pergubris - prūsų pavasario ir augalijos dievas. Vadinamas galingu dievu, kuris išveja žiemą ir leidžia augti augalams.

Perkūnas - sen. baltų griausmo ir žaibų dievas. Dievo pagalbininkas, jo valios vykdytojas, nuolatinis Velnio priešininkas. Įsivaizduojamas kaip galingas, stiprus medžiotojas, jodinėjantis padangėmis ir vaikščiojantis žeme. Jo būstinė danguje arba ant akmeninio kalno.

Pikulas - prūsų požemio ir tamsos dievas. Grėsmingas visokio blogio, pykčio ir nesėkmių skleidėjas.

Pilvytis - prūsų turto dievas, apibūdinamas kaip turtingumo, gausos dievas, kuris pripildo žmonių daržines, daro juos turtingais.

Poklius - prūsų dievas, tapatinamas su Pikulu.

Praamžis - pirmasis ir visuotiniausias sen. baltų dievų panteono dievas.

Prakorimas - spėjamas pirmosios senovės baltų dievų kartos dievas, likimo ir grėsmingumo kūrėjas. Milžinas, dievų ir žmonių likimo valdytojas.

Priparšis - lietuvių mitologinė dievybė, susijusi su kiaulėmis.

Puškaitis - prūsų žemės dievas, šventųjų miškelio globėjas.

Raugpatis - sen. lietuvių mitinė dievybė, tvarkanti rūgimo ir fermentavimo sritį. Jam aukodavo jaunas raibas vištas.

Skalsa - sen. lietuvių dievybė, gausos, klestėjimo, laimės įsameninimas. Minima kaip gausybės ragas. Nuimant derlių būdavo švenčiama jos šventė, kepami maži duonos kepalėliai iš pirmų grūdų, dedami po tris į kiekvieną aruodą ir prašoma, kad aruodas nuolat būtų pilnas grūdų.

Svaistikas, Žvaigždiklis - prūsų šviesos dievas. Jo prašydavo, kad reikiamu laiku šviestų javams, žolėms ir gyvuliams.

Ukapirmas, Okopirmas - vyriausias prūsų dievas.

Vakarinė - lietuvių mitologijos personažas. Įsivaizduojama kaip žvaigždė, tapatinama su planeta Venera. Tautosakoje - kloja Saulei patalą.

Vėjopatis - sen. lietuvių vėjo dievas. Įsivaizduojamas kaip žmogus su dviem į priešingas puses nukreiptais veidais, išpūstomis lūpomis, su sparnais, vienoje rankoje laikantis žuvį, kitoje - statinaitę, ant galvos jam tupi gaidys.

Velnias - sen. lietuvių požemio dievas, mirusiųjų globėjas.

Vizūnas - lietuvių mitologijos personažas, slibinas, gyvenęs, po toli rytuose esančiu Anapolio kalnu ir rijęs nuo jo nuslystančias mirusiųjų vėles. Ant šio kalno kada nors dievas teis gyvuosius ir mirusius.

Žemėpatis - sen. lietuvių namų dievas. Per apeigų puotą po kąsnelį kiekvieno valgio buvo metama į kampus.

Žemyna - sen. lietuvių žemės deivė. Apibūdinama kaip Žemėpačio sesuo, kuri padaro žemę vaisinga. Globoja žmones, vaisius ir gyvulius.

Žvorūnė-Žvėrynė - sen. lietuvių deivė. Siejama su Vakarine žvaigžde, žvėrimis, medžiokle, žeme ir žemdirbyste.



VERTA ŽINOTI



LEISKITE LAPUI PASENTI

Kiekvienas reiškiny s gamtoje turi savo paskirtį. Rudenį nukritęs lapas turi išgyventi visą savo gyvenimą, kad sugebėtų grąžinti tai, ką paėmė...

Gerbiamieji tvarkos puoselėtojai, ar Jūs nepagalvojote, kad tarp dirvos ir augalų pastoviai vyksta medžiagų apykaita? Neskubėkite iš po kiekvieno krūmelio ar medžio išgrėbstyti pernykščių augalų ir lapų, nepaverskite žemės bevaisiu gruntu. Augdami augalai semiasi jėgų iš žemės, o rudenį tą jėgą grąžina žemei mesdami lapus. Kad skola būtų sugrąžinta, reikia palaukti, kol lapai supus. Gyvojoje gamtoje taip buvo visada. Ar pastebėjote, kaip gaivu miške pavasarį? Tai pūvančių lapų dovana. Pūdami jie išskiria fiziologiškai aktyvias medžiagas, kurios ramina žmogaus nervų sistemą.

Nukritę lapai sudaro paklotą, taip reikalingą sėkmingam augalų vystymuisi - žiemą saugo nuo šalčio, o vasarą reguliuoja dirvos drėgmės režimą. Tai augalus apsaugo nuo sausrų. Šis paklotas sėkmingai sureguliuos patenkančios drėgmės cheminę sudėtį, rūgštingumą, mineralizacijos procesus. Bene svarbiau-

sia, kad dirva nesusislėgs. Suslėgta dirva - negyva. Joje negyvena nei sliekai, nei šimtakojai, nei vabzdžių lervos, mažai mikroorganizmų. Be šių gyvių žemė nebus vaisinga. Sunaikindami šį gamtinį patiesalą, mes sunaikiname ir aukštesniųjų augalų ryšį su žemesniaisiais, grybais.

Žmones, naikinančius šį paklotą, drąsiai galime vadinti niekādėjais. Nuo tokių žmonių rankos kencia daug gyvių: plėšrieji vabalai trumpasparniai, žygiai, įvairūs šimtakojai, vorai, mikroskopinės dirvožemio erkės ir kiti nariuotakojai, kurie naikina augalų kenkėjus bei dalyvauja dirvos atsiradimo procesuose. Galų gale trūksta dar viena grandis - dingsta paukščiai, nes šie išvardinti vabalai - jų maistas. Naikindami tik vieną ekologinės sistemos komponentą, neatitaisomai griauame visą sistemą.

Bet dažniausiai lapus sugrėbia į krūvas ir, geriausiu atveju, išveža (o tam, beje, reikia mašinų, benzino ir t.t.). Blogiausiu - degina. Degintojus reikėtų bausti, nes ugnis sunaikina ir organinius dirvos priedus, o laužo vietoje ilgus metus žiojėja juoda skylė. Jei lapus degina rudenį, tai sunaikina ir didelę dalį vasarą pagaminto deguonies, o jo kiekį atkurs tik pavasarį sužaliavęs augalas...

Labai svarbu atsiminti, kad mūsų "civilizacijos" produktai - fabrikai, mašinos ir kt. išmeta į orą daug kenksmingų medžiagų. Dalis šių nuodingų medžiagų nusėda ant lapų. Pramoniniuose rajonuose tikslinga išvežti lapus, nes jie pūdami atiduos dirvai toksines, radioaktyvias medžiagas. Bet tik išvežti, nes degindami mes visus nuodus sugrąžiname į atmosferą visai nevertindami augalų vasaros darbo...

Ypač įspėjame mėgėjus pasėdėti prie laužo. Būtinai sėskite ten, kur jūsų nepasiekia dūmai. Paprasto, iš miško žabų sukrauto laužo dūmai turi aibę toksinių medžiagų. Oras, kuriame daug miško žabų dūmų, nuodingųjų medžiagų kiekiu leidžiamas normos viršija 200-300 kartų. Viena valanda praleista prie tokio laužo pa kenkia sveikatai tiek pat, kiek ir penkios valandos miesto automagistralėje! O ką jau kalbėti apie miesto laužus! Laužas mieste - stichinė nelaimė! Nepraikite abejingai! Jei jau degintojai nesirūpina savo sveikata, tai jūs ginkite savo teises - neleiskite savęs nuodyti! O jei dar tame lauže pleška polietileninis maišelis, penoplastas ar kita sintetinė medžiaga?... Šitokio laužo poveikį galite pastebėti būsimuose vaikuose... Reikėtų dar pasakyti, kad suodžiai ir dūmai kondensuoja drėgmę. Taip prisisaukiame rūkas ir lietų.

Kaip sutvarkyti aplinką, nesudarant pavojaus sveikatai? Ant kelių ir asfalto nukritusius lapus kompostuokite - tai nuostabi trąša. Tai, kas liko ant dirvos, kuo dažniau laistykite - jų neišnešios vėjas ir greičiau prasidės puvimas (laistymas tikrai kainuos daug pigiau, nei išvežimas už miesto). Nukritusius pavasarį lapus uždenkite žemės sluoksniu ir jūsų namus puoš nuostabi veja.

Ir dar senomis temomis... nors jau ir pavėlavome. Naujame-tinės eglutės. 7-12 metų jos puošė mišką, o mūsų namus vos keletą dienų. Po to mėtosi kiemuose, pleška laužuose, vėlgį teršdamos atmosferą. Nejau negalima kitaip? Pasižvalgykime kaimynų kiemuose. Štai Suomija. Po švenčių eglutė galima grąžinti ir atsūmti 70% jos pradinės vertės. Gyventojai tiksliai žino, kur ir kada jas superka. Iš šių supirktuvių jos keliauja į medžio apdirbimo įmones.

Regis tokie mažmožiai. O juk iš šito ir susideda visuomenės ekologinė kultūra. Gal dar kartą pagalvokime.

"Nauka i žizn", 1991.

Šventinė vakarienė parko jubiliejui pažymėti su pagiriamuoju žodžiu grikiui

Jau senų senovėje grikių košė buvo vadinama karių maistu. Didysis karvedys Suvorovas ją vadindavo didžiaviryų maistu, o valstiečiai atitardavo: nebaisus ir šaltis, jei grikių košė krosny bręsta... Ji ne tik maistinga ir skani, bet jau iš senų senovės garsėja savo vaistinėmis savybėmis.

Senuosiuose gydomųjų žolių aprašymuose ir medicinos vadovėliuose grikių košę rekomenduojama valgyti netekus daug kraujo ir stipriai peršalus. Mūsų laikais grikių kruopos vertinamos kaip dietinis maistas sergant cukriniu diabetu, mažakraujyste, sergant skrandžio ir žarnyno ligomis. Naudingi ir grikių lapai bei žiedai. Iš jų gaminamas vaistas - glikozido rutinas, priklausantis vitamino PP grupei. Rutinu gydomos širdies ir kraujagyslių ligos, spindulinė liga.

Grikių šiaudai ir pelai, miltų dulkės - puikus pašaras gyvuliams. Net sudegintų šiaudų pelenai tiks žemės ūkyje - tai puiki trąša. Naudingų medžiagų čia kelias dešimtis kartų daugiau nei mėšle.

Ir tai dar ne viskas. Kvapnus grikių medus labai skanus ir garsus savo vaistinėmis savybėmis.

Žinios apie šį augalą mus pasiekia iš žilos senovės. Vakariniuose Himalajų pakraščiuose lig šiolei daugiausia nesukultūrintų grikių formų. Greičiausiai šiuose kraštuose daugiau nei prieš 4 tūkstančius metų šis augalas ir buvo sukultūrintas.

Ant vieno grikių krūmelio paprastai užsimezga apie 3000 pumpurų, bet pražysta tik 400-500 žiedų. Jei žydėtų visi žiedeliai, tai iš 1 ha gautume apie 100-200 cnt grūdų. Tai teorija. O kaipgi viskas vyksta?

Priežastį daug. Sausu ir karštu oru grikių neišskiria nektaro. Bitės ir kiti vabzdžiai juo nesidomi ir žiedai lieka bevaisiai. Tas pat atsitinka pučiant stipriam vėjui ir lyjant lietui. Nepalankios klimatinės sąlygos labai sumažina derlių. Vidutiniškai tik apie 5% grikių žiedų subrandina vaisius, o derlius sudaro 5-10 cnt iš hektaro. Kur gričiai - ten ir medus. Iš hektaro bitės gali surinkti apie 1 cnt medaus, kartu apvaisindamos žiedus.

Viename plote būna visokių grikių žiedų - trumpomis piestelėmis ir ilgais kuokeliais ir atvirkščiai. Tik kryžmiškai apdulkintas žiedas duos vaisių. Didžiausias pagalbinkas grikiui - bitė. Tyrimai parodė, kad atvežus avilius prie grikių lauko, derlių galima padidinti pusantro karto. Jokios kitos priemonės didelės įtakos nepadaro. Fiziologinės-anatominės šio

Nukelta į 30 psl.



B. Šablevičiaus nuotr.

Atkelta iš 29 psl.

augalo savybės riboja jo derlumą. Gričio šaknys auga lėčiau nei antžeminė dalis. Žaliosios masės augimas ir lytinių organų vystymasis sutampa. Be to, lapų paviršiaus plotas toks, kad nepajėgia deramai aprūpinti maistu visus 3000 žiedų. Nesukultūrintose gričio formose žiedų formavimasis "išstęstas", kad apsisaugotų nuo nepalankių klimatinės sąlygų.

Gričio greitai auga ir gerai pritemdo dirvą, neleidamas bujoti piktžolėms. Gerai įsisavina mineralines medžiagas, kurių "neįkanda" kiti augalai. Gričio

ražienos turi daug kalio - du kartus daugiau nei žirnių ir keturis kartus daugiau nei rugių. Dėl šių savybių jį naudinga sėti prieš žiemkenčius. Geri šeimininkai, nupjovę ankstyvasias grūdines kultūras ar pašarines žoles, sėja gričius. Kai kur jie gal ir nesubręš, bet bus ypač geras pašaras gyvuliams, o laukas žiemkenčiams pasitręš kaliu ir fosfatais. Gričiai pravers ir tuomet, jei žiemkenčiai sunyks ar iššals.

Šlovinga gričio praeitis, daug žadanti ateitis. Šiandien reiktų pasirūpinti, kad gričių košė kuo dažniau garuotų ant mūsų stalo.

PAPRASČIAUSIA GRIČIŲ KOŠĖ

2 stiklinės gričių, 3 stiklinės vandens, 1 arbatinis šaukštelis druskos, 2 šaukštai sviesto.

Į verdantį vandenį supilti kruopas. Iškilusias į paviršių kruopeles išsemti kiaurasamčiu. Pamaišant virti 15-20 min. Košei sutirštėjus puodą suvynioti į laikraštį ir kokią šiltą daiktą ir 1,5-2 val. palikti bręsti.

Gričių košę galima gardinti sviestu, pienu, pridėti į ją kietai virtų kiaušinių, paspirtintų lašinukų su svogūnais, grybų.

GRIČIŲ MILTŲ KOŠĖ (Navic - Armėnija)

0,5 stiklinės gričių miltų, 5 šaukštai aliejaus, 1,5 stiklinės vandens, 1 arbatinis šaukštelis medaus, truputis druskos.

Į verdantį aliejų supilti miltus ir pakepinti iki rusvumo gerai maišant. Vandenyje ištirpinti medų ir sumaišyti su pakepintais miltais. Košę išsukti iki vientisumo.

GRIČIŲ APKEPAS

2 stiklinės pieno, 1 stiklinė gričių, 200 g varškės, 0,5 stiklinės grietinės, 2 kiaušiniai, 0,5 šaukštelio druskos, 2 šaukštai cukraus.

Į verdantį pieną supilti gričius ir virti, kol sutirštės. Išvirus įdėti pertrintą varškę, grietinę, nevirtus kiaušinius, druską, cukrų. Visa tai išmaišyti ir gautą masę supilti į riebalais išteptą skardą. Viršų aptepti grietine, pašlakstyti 1 šaukštu aliejaus. Kepti 40-50 min.

Iš šios masės galima formuoti blynelius. Juos kepti keptuvėje, kol parus.

OMLETAS IŠ GRIČIŲ KOŠĖS

2 kiaušiniai, 100 g gričių košės, 1/4 stiklinės pieno.

Visi produktai sumaišomi ir gauta masė supilama į karštą keptuvę. Kad gerai iškeptų, keptuvę nuolat pajudinkite. Kepti, kol parus. Šį patiekalą galima pajavairinti - į omleto vidurį dėti mėsos faršo arba špinatų, grybų. Peiliu užlenkite kraštus ir gausite pyragaitį, kurį gardinkite koku nors padažu, pvz., pomidorų.

DIETINIS TORTAS

100 g gričių miltų, 300 g svarainio, 150 g graikiškų riešutų, 2 šaukštai saulėgrąžų aliejaus, 4 kiaušiniai, 200 g grietinės, vanilės, šaukštas džiovintų vaisių.

Kruopas sumalti kavos malimo malūnėliu. Riešutus ir svarainius sumalti mėsmale. Visus produktus sumaišyti. Gautą masę supilti į riebalais išteptą ir džiovintais vaisiais pabarstytą keptuvę, uždengti dangčiu ir kepti ant silpnos ugnies. Torto viršų aptepti rūgščiu obuolių džemu.

GRIČIŲ ŽIEDŲ ARBATA

Liaudies medicinoje gričio žiedų nuovirus ir antpilus (1:10) naudodavo kosulio malšinimui bei atslkosėjimui gerinti. Šio augalo žiedų arbatą gėrė nenormuodami. Tokia arbata rekomenduojama sergant ateroskleroze - ypač jei padidėjęs kraujospūdis. Lapus keliais sluoksniais dėdavo ant negyjančių žaizdų. Gričių miltai - geriausias maistas vaikams, juos naudojo ir kaip prieskonius.

"Chimija i žizn", 1989.

Kaip gyventi ir ką daryti dabar - kai už lango džiūgauja balandis? Ar žinote, ką šį mėnesį veikia burtininkai? Jie eina į mišką ir renka tai, kas reikalinga jų darbui. Burtininkai ieško tokios vietos, kur kairėje kelio pusėje būtų vienas laukas, o dešinėje du. Tik tokios. Ima saują žemės iš vieno lauko ir po saują iš kitų dviejų. Žemę sumaišo ir mėnesienos naktį stato ant palangės, kad išdžiūtų, o išdžiūvusią supila į maišelį. Su šios stebuklingos žemės pagalba vėliau užkalba, atkalba, gydo ligas ir išvaro piktąsias dvasias.

Balandyje ir medis turi stebuklingos jėgos. Juk kiekviename miške galima rasti gulintį beržą. Iš jo kamieno reikėtų išpjauti 30 cm ilgio ir 15 cm pločio kaladėlę. Šią stebuklingą kaladėlę reiktų pakabinti palubėje - kairėje pusėje prie lango. Medis pradės kaupti energiją. Vėliau, esant reikalui, pridėkite meduką prie skaudančios vietos - kaip ranka nuims. Šita kaladėlė pašalins nuovargį, įtampą, jus užplūs gyvybinė energija. O jeigu atsitiktų taip, kad pasijusite per daug energingas - nusiplaukite rankas, bet tuo metu būtina įsivaizduokite, kad energija nuteka kartu su vandeniu.

Kovo pradžioje mumyse bunda gyvybinė energija. Balandžio mėnesį šis procesas suaktyvėja. Reikia padėti gamtai, sukurti sąlygas maksimaliam savo galimybių atskleidimui. Atnaujinkite pažintį, stenkitės rasti naujų draugų, aktyviai kontaktuokite, dažniau - šypsokitės.

Stenkitės dažniau išeiti iš namų į gryną orą, lankykite muziejus, teatrus ir parodas, t.y. kaupkite įspūdžius, apkraukite sielą emocijomis, turtinkite savo informacinį archyvą - vitaminingu dvasiniu maistu, kuris pavasarį sielai reikalingas taip pat, kaip kūnui daržovės. Atsiverkite gamtai tuomet, kai ji atsiveria jums.

Jeigu jau gamta budina mumyse kūrybines galias, labiau pasitikėkite savimi, ieškokite savyje užslėptų rezervų, dažniau kartokite - niekas neatliks to už mane. Šiuo periodu prasminga ieškoti savęs visur - naujoje profesijoje, naujuose drauguose, naujose vietose. Naujas pomėgis, didelis jausmas tik sustiprins jūsų organizmo skrydį. Beje, balandis geriausias laikas šeimoms kurti, vaikus pradėti. Netgi jūsų aiškiaregystė ar kokios kitos savybės gali išryškėti šį mėnesį.

Kaip? Pilnatyje į emaliuotą dubenį įpilkite paprasto ar tirpimo vandens. Tamsiame kambaryje atsėskite prie šio dubens. 10 minučių žiūrėkite į dubens

centrą nieko negalvodami. Arba vandenyje, arba vidiniame ekrane išvysite kokią nors būsimą situaciją. Visai nesvarbu, kad pirmą kartą ir nepasiseks.

Pažvelkite, kas jus supa. Atsisakykite visų senų, nusibodusių, kažkada gailėtų rakandų ir baldų. Kad tik niekas netrikdytų jūsų fizinio ir dvasinio atsinaujinimo! Šiuo metu namie būtina turi būti tirpimo vandens (iš lauko, iš šaldytuvo), nes ant daiktų nusėda ne tik dulkės, bet ir jūsų energija. Šį vandenį galima gerti, jame sudrėkinta pašluoste valyti dulkes. Greitai pastebėsite, kaip išnyksta nuovargis, nemalonūs jausmai, irzlumas, kambario oras bus labai grynas.

Balandžio mėnesį reiktų priimti įžadus dvasinių ir fizinių jėgų kaupimui - pvz., tylėjimo. Štai jūs nusprendėte balandžio 25-ą dieną tylėti. Kodėl 25-ą, nežinau, kitą mėnesį tinkamiausia jums gal atrodys kokia kita diena... Tą dieną pabandykite nekalbėti. Į aplinkinių klausimus atsakinėkite trumpai - taip,

ne. Klauskite tik labai konkrečiai. Tylėjimo įžadas sustiprins jūsų susilaikymą visur. Štai, sakykime, išlošėte automobilį: pasakėte viename, kitame ir jau ištuštėjote... O susilaikėte, ir jūsų jėgos padvigubėjo. Susilaikymas akumuliuoja jėgą.

Tylėjimas ne vienintelė priemonė bioenergijos sustiprinimui. Reikia ištrinti vidinį žvilgsnį. Šašiuvinio lape nupieškite juodą skritulį (5 centų dydžio). Pabandykite nemirksėdami žiūrėti į jį 2-3 minutes, lai-

ką pratęsinėkite. Trečias būdas - išmokyti sekti savo elgesį. Atribokite savo veiksmus nuo aplinkos. Sakykim, prieš miegą apgalvokite praėjusios dienos įvykius, juos įvertinkite, prisiminkite, kaip žmonės reaguoja į jus, paanalizuokite, ar užteko jums kantrybės išklausyti pašnekovą.

Ir pagaliau paskutinė "asmeninio magnetizmo" pamoka. Paimkite pusę stiklinės tirpimo vandens ir padėkite ant kairės rankos. Dešinės rankos pirštų galiukais (kairė ranka - biolauko ekranas, dešinė - biolauko šaltinis) braukykite stiklinės krašteliu pagal laikrodžio rodyklę 2-3 minutes. Tuo metu sugalvokite sau uždavinį - sublogti, mesti rūkyti, nusiraminti. Vanduo turi atmintį. Jis koduoja informaciją pasikraudamas jūsų biosrovėmis. Vakare šį "užtaisyta" vandenį pastatykite ant palangės, o rytais nevalgę išgerkite 2-3 gurkšnelius. Taip visą mėnesį. Ligos pamažu išnyks, norai išsipildys.

"Svet", 1992.

Kad norai
išsipildytų...
arba
baltojo burtininko
J. Longo
patarimai
pavasarijant

Parkas gimė penktadienį, o Jūs?

META I				MĖNESIAI															
1801-1900				1901-2000				S	V	K	B	G	B	L	R	R	S	L	G
01	29	57	85		25	53	81	4	0	0	3	5	1	3	6	2	4	0	2
02	30	58	86		26	54	82	5	1	1	4	6	2	4	0	3	5	1	3
03	31	59	87		27	55	83	6	2	2	5	0	3	5	1	4	6	2	4
04	32	60	88		28	56	84	0	3	4	0	2	5	0	3	6	1	4	6
05	33	61	89	01	29	57	85	2	5	5	1	3	6	1	4	0	2	5	0
06	34	62	90	02	30	58	86	3	6	6	2	4	0	2	5	1	3	6	1
07	35	63	91	03	31	59	87	4	0	0	3	5	1	3	6	2	4	0	2
08	36	64	92	04	32	60	88	5	1	2	5	0	3	5	1	4	6	2	4
09	37	65	93	05	33	61	89	0	3	3	6	1	4	6	2	5	0	3	5
10	38	66	94	06	34	62	90	1	4	4	0	2	5	0	3	6	1	4	6
11	39	67	95	07	35	63	91	2	5	5	1	3	6	1	4	0	2	5	0
12	40	68	96	08	36	64	92	3	6	0	3	5	1	3	6	2	4	0	2
13	41	69	97	09	37	65	93	5	1	1	4	6	2	4	0	3	5	1	3
14	42	70	98	10	38	66	94	6	2	2	5	0	3	5	1	4	6	2	4
15	43	71	99	11	39	67	95	0	3	3	6	1	4	6	2	5	0	3	5
16	44	72		12	40	68	96	1	4	5	1	3	6	1	4	0	2	5	0
17	45	73		13	41	69	97	3	6	6	2	4	0	2	5	1	3	6	1
18	46	74		14	42	70	98	4	0	0	3	5	1	3	6	2	4	0	2
19	47	75		15	43	71	99	5	1	1	4	6	2	4	0	3	5	1	3
20	48	76		16	44	72	00	6	2	3	6	1	4	6	2	5	0	3	5
21	49	77	00	17	45	73		1	4	4	0	2	5	0	3	6	1	4	6
22	50	78		18	46	74		2	5	5	1	3	6	1	4	0	2	5	0
23	51	79		19	47	75		3	6	6	2	4	0	2	5	1	3	6	1
24	52	80		20	48	76		4	0	1	4	6	2	4	0	3	5	1	3
25	53	81		21	49	77		6	2	2	5	0	3	5	1	4	6	2	4
26	54	82		22	50	78		0	3	3	6	1	4	6	2	5	0	3	5
27	55	83		23	51	79		1	4	4	0	2	5	0	3	6	1	4	6
28	56	84		24	52	80		2	5	6	2	4	0	2	5	1	3	6	1

DIENOS				Trečiadienis 4 11 18 25 32				
Sekmadienis 1 8 15 22 29 36				Ketvirtadienis 5 12 19 26 33				
Pirmadienis 2 9 16 23 30 37				Penktadienis 6 13 20 27 34				
Antradienis 3 10 17 24 31				Šeštadienis 7 14 21 28 35				

DIENOS

Sekmadienis 1 8 15 22 29 36
Pirmadienis 2 9 16 23 30 37
Antradienis 3 10 17 24 31

Trečiadienis 4 11 18 25 32
Ketvirtadienis 5 12 19 26 33
Penktadienis 6 13 20 27 34
Šeštadienis 7 14 21 28 35

Jeigu norit sužinoti, kokia savaitės diena buvo bet kuriais metais, bet kurį mėnesį (pvz., 1974 kovo 29 d.), reikia pirmame stulpelyje - metai - surasti reikiamus metus (74), reikiamame mėnesyje, toje pačioje eilutėje suraskite kitą skaičių (kovas). Tai skaičius 5. Prie šio skaičiaus pridėkite mėnesio dieną (29) ir gausite skaičių (34). Dienų stulpelyje suraskite reikiamą skaičių ir sužinosite kokia, tai buvo savaitės diena.

Primename Jums, kad sekmadienis - Saulės diena (šią dieną gimsta kūrybiškiausi ir laimingiausi žmonės). Pirmadienis - Mėnulio, antradienis - Marso, trečiadienis - Merkuriiaus, ketvirtadienis - Jupiterio (šiom dienom gimsta valdovai, žyniai); penktadienis - Veneros, šeštadienis - Saturno (gimsta atsiskyrėliai ir asketai).

Mūsų parkas gimė penktadienį - meilės, svajoklių, gurmanų, romantikų dieną.
Gal todėl čia ilgiausiai dirba romantiškos sielos, gerai jaučiantys grožį.
Parkas laukia tokių žmonių. Aplankykite mus!

Adrs: Aukštaitijos nacionalinio parko direkcija.
Leidiny "Ladakalnis".
Palūšė 4759, Ignalinos rajonas.
Leidinį sudarė D. Savickaitė.
Spalvotos fotografijos - P. Bilkinio

Leidėjas: Aukštaitijos nacionalinio parko direkcija. SI. 367.
1994 04 10. 4,2 leidyb. apsk. 1. Tiražas 3000 egz. Spaudai
parengė leidykla "Asveja", Apkavų 11-3, 2042 Vilnius.
Spausdino V. J. "Spauda", Laisvės pr. 60, 2019 Vilnius.
Užsakymas 480 Kaina sutartinė